

UNIVERZITET U BANJOJ LUCI

PRAVNI FAKULTET

FEMICID-RODNO ZASNOVANO UBISTVO ŽENA

MASTER RAD

Mentor: Prof. dr Milijana Buha

Kandidat: Izabela Marković

Banjaluka, 2023. godine

UNIVERSITY OF BANJA LUKA
FACULTY OF LAW

FEMICIDE – GENDER-BASED KILLING OF WOMEN

MASTER THESIS

Mentor: Prof. dr Milijana Buha**Candidate: Izabela Marković**

Banja Luka, 2023.

Ime i prezime mentora: Milijana Buha

Zvanje: Vanredni profesor Pravnog fakulteta Univerziteta u Banjoj Luci

FEMICID – RODNO ZASNOVANO UBISTVO ŽENA

Apstrakt

Predmet rada jeste femicid kao najteži oblik rodno zasnovanog nasilja nad ženama i flagrantno kršenje prava na život koje pripada svakom čovjeku. Kao apsolutno pravo, pravo na život je zaštićeno od svih oblika ugrožavanja i povrede bez obzira na lične karakteristike čovjeka, kao što je pol, boja kože, seksualna orijentacija i slično. Iz toga poizilazi zaključak da država mora garantovati jednaku zaštitu ovog prava bez obzira na činjenicu da li je njegov subjekat muškarac ili žena. Međutim, u nekim državama postoje specifični običaji, tradicije i kulturni obrasci ponašanja koji opravdavaju ubistvo žene te učinioci takvih ubistava ostaju nekažnjeni ili kažnjeni neadekvatnim, simboličnim kaznama. Takva praksa je dovela do porasta broja femicida širom svijeta, pa i na prostoru naše države. Statistički podaci govore da su žene često žrtve rodno zasnovanog ubistva koje je motivisano predrasudama, patrijarhalnim vaspitanjem i tradicijom, te da se u nekim državama žene lišavaju života zbog navodne povrede časti njene porodice ili zbog zastarjelih običaja (npr. samospaljivanje udovica u Indiji).

U radu se analizira pojam femicida sa teorijskog aspekta i daje prikaz međunarodnih dokumenata koji tretiraju ovu problematiku. Pored analize odredaba krivičnog zakonodavstva koja bi se, iako se ne odnose izričito na femicid, mogla primjenjivati na slučajeve ubistva žene iz rodno zasnovanih motiva, prikazali smo nekoliko slučajeva iz sudske prakse u kojima je očigledno da postoji rodno zasnovano ubistvo žene, tj. femicid, ali se to u presudi nigdje ne spominje. Dakle, sud nije u obrazloženju presude naveo motive koji stoje u osnovi izvršenog ubistva, a koji, prema svim kriterijima ukazuju da u konkretnom slučaju postoji femicid., što navodi na zaključak da je sudska praksa pokazala visok stepen neosjetljivosti na ovu problematiku.

U radu smo ukazali i na neka zakonska rješenja drugih država koja na različite načine tretiraju problematiku femicida, a koja bi mogla biti putokaz u rješenje ovog pitanja u našem pravnom sistemu.

Ključne riječi: femicid, ubistvo žene, rodno zasnovano nasilje

Naučna oblast: društvene nauke

Naučno polje:pravo

Klasifikaciona oznaka prema CERIF šifrarniku: S149

Tip odbrane licence: autorstvo-nekomercijalno-bez prerade (CC BY-NC-ND)

Name and surname of the mentor: Milijana Buha

Occupation: associate professor of the First Faculty of the University of Banja Luka

FEMICIDE – GENDER-BASED MURDER OF WOMEN

Abstract

The subject of the paper is femicide as the most severe form of gender-based violence against women and a flagrant violation of the right to life that belongs to every human being. As an absolute right, the right to life is protected from all forms of endangerment and injury, regardless of a person's personal characteristics, such as gender, skin color, sexual orientation, and the like. This leads to the conclusion that the state must guarantee equal protection of this right, regardless of whether its subject is a man or a woman. However, in some countries there are specific customs, traditions and cultural patterns of behavior that justify the killing of women, and the perpetrators of such murders remain unpunished or are punished with inadequate, symbolic punishments. This practice has led to an increase in the number of femicides around the world, including in our country. Statistical data show that women are often victims of gender-based murder, which is motivated by prejudice, patriarchal upbringing and tradition, and that in some countries women are deprived of their lives because of alleged violations of her family's honor or due to outdated customs (eg self-immolation of widows in India).

The paper analyzes the concept of femicide from a theoretical point of view and provides an overview of international documents that deal with this issue. In addition to the analysis of the provisions of the criminal legislation, which, although they do not specifically refer to femicide, could be applied to cases of killing a woman for gender-based motives, we presented several cases from judicial practice in which it is obvious that there is a gender-based killing of a woman, i.e. femicide, but it is not mentioned anywhere in the verdict. Therefore, in the explanation of the verdict, the court did not state the motives underlying the murder, which, according to all criteria, indicate that there is femicide in the specific case,

which leads to the conclusion that judicial practice has shown a high degree of insensitivity to this issue.

In the paper, we pointed out some legal solutions of other countries that treat the problem of femicide in different ways, and which could be a guide to the solution of this issue in our legal system.

Key words: *femicide, murder of a woman, gender-based violence*

Scientific area: social sciences

Scientific field: law

Classification code according to the CERIF codebook: S149

Type of selected license: attribution-non-commercial-no derivative works (CC BY-NC-ND)

SADRŽAJ

I - UVOD.....	9
1. Predmet istraživanja	9
2. Ciljevi istraživanja	10
3. Hipoteza	10
4. Metode istraživanja	10
5. Očekivani rezultati istraživanja	11
5.1. Naučni doprinos istraživanja	11
5.2. Praktični doprinos istraživanja	11
II – FEMICID	12
1. Rodno zasnovano nasilje	12
2. Pojam femicida	14
3. Oblici femicida	17
4. Međunarodno pravni aspekt femicida	19
4.1. Konvencija o eliminaciji svih oblika diskriminacije nad ženama	20
4.2. Deklaracija o eliminaciji nasilja prema ženama.....	20
4.3. Rezolucija o preduzimanju mjera protiv rodno zasnovanih ubistava žena i djevojčica	21
4.4. Konvencija Savjeta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici	23
4.5. Bečka deklaracija o femicidu.....	24
III – KRIVIČNI ZAKONIK REPUBLIKE SRPSKE	27
1. Krivično pravna zaštita prava na život	27
2. Ubistvo	27
3. Teško ubistvo	28
3.1. Ubistvo iz bezobzirne osvete, mržnje ili drugih naročito niskih pobuda	29
3.2. Ubistvo člana porodice koji je prethodno zlostavljan	31
4. Nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici	31
5. Navođenje na samoubistvo ili pomaganje u samoubistvu	33
IV – NORMIRANJE FEMICIDA U DRUGIM ZAKONODAVSTVIMA	35
1. Femicid u zemljama evropskog kontinenta	37

2.Femicid u zemljama Latinske i Južne Amerike	40
V- KVALITATIVNA ANALIZA SUDSKE PRAKSE	46
1. Pokušaj ubistva bivše vanbračne supruge	46
2. Ubistvo supruge nakon napuštanja bračne zajednice	52
3. Ubistvo supruge zato što ga je napustila i zasnovala vanbračnu zajednicu sa drugim muškarcem	55
VI – ZAKLJUČAK	58
VII - LITERATURA	61

I. - UVOD

Femicid, odnosno rodno zasnovano ubistvo žene je primjer flagrantnog kršenja prava na život koje je zagarantovano mnogim međunarodnim i nacionalnim dokumentima kao pravo koje pripada svakom čovjeku bez obzira na njegove lične karakteristike, kao što je pol, boja kože, seksualna orijentacija i slično. Međutim, statistike na globalnom nivou pokazuju da se broj ubijenih žena u čijoj osnovi jesu rodno zasnovani motivi, skoro svakodnevno povećava, kako u nerazvijenim tako i u društvima za koja kažemo da su na visokom nivou civilizacijskog razvoja. Dakle, ubistvo žene zato što je žena nije karakteristika samo onih društava u kojima postoji i formalna dominacija muškaraca nad ženama, jer i u društvima u kojima su žene formalno izjednačene sa muškarcima i formalno imaju jednake mogućnosti u svim sferama života, žene često trpe različite oblike nasilja koje nekada eskalira njihovim fizičkim uništenjem. U nekim situacijama femicid predstavlja samo završni čin u dugogodišnjem nasilju koje je ubica vršio nad žrtvom, a koje je bilo nepoznato javnosti. Međutim, imamo i takve slučajeve u kojima su se, prema učiniocu ubistva u periodu koji je prethodio ubistvu primjenjivale određene sankcije i mjere zbog izvršenog nasilja prema žrtvi, a on je nakon svih mjera i sankcija ipak žrtvu lišio života.

Ponekada se ubistvo žene od sadašnjeg partnera opravdava ženinom nevjerom, njenim pokušajem da napusti nasilnika i bude samostalna, a nisu rijetki slučajevi ubistva žene iz časti, odnosno zbog neposluha prema muškim članovima porodice. Nisu rijetki slučajevi u kojima se navodi niz razloga koji zapravo „opravdavaju“ ubicu, predstavljajući ga žrtvom velikih emocija usljed kojih se odlučio na takav čin, a dešava se da ubica nakon izvršenog ubistva izvrši samoubistvo.

Eskalacija ovog oblika nasilja prema ženama nameće pitanje, da li je postojeći sistem zaštite žena od različitih oblika nasilja adekvatan u smislu prevencije femicida ili smo, kao društvo, ipak propustili da preduzmemo određene mjere koje mogu dati bolji rezultat u prevenciji femicida.

1. Predmet istraživanja

Predmet ovog istraživanja je femicid, odnosno, pojmovno određenje femicida, njegova fenomenologija i etiologija, sve u kontekstu iznalaženja adekvatnih mjera za sprečavanje ovog oblika rodno zasnovanog nasilja.

U radu ćemo posebno analizirati međunarodne akte kojima se određuje pojam femicida, kao i

određena teorijska razmatranja etiologije femicida. Predmet istraživanja će biti i postojeća krivičnopravna regulativa u Republici Srpskoj, koja se može dovesti u vezu sa rodno zasnovanim ubistvima žena.

Pored toga, izvršiće se analiza presuda kojima je utvrđena odgovornost učinioca za krivično djelo ubistva u kojem je žena žrtva sa rodno zasnovanog aspekta, pri čemu će se posebna pažnja posvetiti pitanju adekvatnosti pravne kvalifikacije djela i obrazloženju presude.

2. Ciljevi istraživanja

Osnovni cilj istraživanja jeste da se dođe do saznanja da li bi se uvođenjem posebne inkriminacije „Femicid“ u krivično zakonodavstvo Republike Srpske smanjio broj slučajeva rodno zasnovanih ubistava žena ili bi se navedeni cilj mogao postići adekvatnijom primjenom postojećih inkriminacija?

Naime, zemlje Južne Amerike koje su u svoja zakonodavstva unijele posebno krivično djelo „Femicid“ ne bilježe smanjenje stope femicida, iako su za ova krivična djela predviđene najteže kazne. Takva situacija nameće potrebu ozbiljne i kvalitetne analize zakonskih rješenja i sudske prakse, prije nego što se izvrši bilo kakva intervencija u krivičnom zakonodavstvu.

3. Hipoteza

U skladu sa predmetom istraživanja, a u vezi sa kojim su postavljeni ciljevi ovog istraživanja, postavlja se sljedeća polazna hipoteza:

-Krivični zakonik Republike Srpske predviđa inkriminacije koje se mogu i trebaju primjenjivati na slučajeve rodno zasnovanog ubistva žene i koje težinom predviđenih sankcija predstavljaju dobar krivičnopravni odgovor na ovaj oblik rodno zasnovanog nasilja. Sudska praksa ne vrši adekvatnu pravnu kvalifikaciju u konkretnim slučajevima ubistva žene, što je takođe praćeno i neadekvatnim obrazloženjem presude i neadekvatnom kaznom učiniocu djela.

Postavljena hipoteza predstavlja suštinu ovog istraživačkog rada i u radu će se prezentovati argumenti koji idu u prilog postavljene hipoteze.

4. Metode istraživanja

U radu će se koristiti normativni metod koji je neophodan u analizi i tumačenju relevantnih odredaba Krivičnog zakonika Republike Srpske, naročito u vezi sa pitanjem adekvatnosti pravne kvalifikacije ubistva u kojem se kao žrtva javlja žena.

Uporedno pravni metod će se koristiti prilikom upoređivanja pojedinih zakonskih rješenja kako bi rezultati komparacije dali prikaz stanja u pojedinim evropskim državama u vezi sa postojanjem posebne inkriminacije „Femicid“ u njihovom krivičnom zakonodavstvu.

Cjelovitost istraživanja, između ostalog, zahtijeva i razmatranje relevantne sudske prakse, zbog čega se kao osnovna nameće i primjena metoda analize slučaja i analize sudske prakse.

Pored navedenih, u radu će se koristiti i ostali metodi koji se koriste u društvenim naukama: metod analize, sinteze, odnosno metod indukcije i dedukcije.

5. Očekivani rezultati istraživanja

5.1. Naučni doprinos istraživanja

Naučni doprinos istraživanja se ogleda u davanju podataka koji mogu doprinijeti rješavanju dileme vezane uz pitanje da li je, u cilju adekvatne zaštite žena od ovog oblika rodno zasnovanog nasilja, neophodno u krivični zakonik unijeti posebno krivično djelo pod nazivom „Femicid“ ili je dovoljno da se postojeća inkriminacija „Teško ubistvo“ adekvatno primjenjuje na takve slučajeve?

5.2. Praktični doprinos istraživanja

U vezi sa naučnim doprinosom, ovim istraživanjem se ostvaruje i praktični doprinos koji se ogleda u rezultatima kvalitativne analize sudskih presuda koji će doprinijeti adekvatnijem razumijevanju femicida i suštine pojedinih kvalifikatornih okolnosti krivičnog djela „Teško ubistvo“. Analiza presuda može poslužiti kao putokaz u primjeni relevantnih oblika teškog ubistva na slučajeve rodno zasnovanog ubistva žene.

II. - FEMICID

1. Rodno zasnovano nasilje

Rodno zasnovano nasilje je poseban oblik nasilja koji se vrši prema ženama, uključujući i djevojčice, prvenstveno zbog njihovog roda, odnosno zbog činjenice da su ženskog pola.

Iako se pojam rodno zasnovano nasilje pojavljuje u literaturi tek u prošlom stoljeću, ono nije tvorevina tog vremena jer postoji u društvu vijekovima. Tokom vremena mijenjali su se oblici i intenzitet tog nasilja, ali je uvijek ostajala njegova suština koja se svodila na činjenicu da se radi o nasilju koje predstavlja mehanizam podčinjavanja žena, kako u privatnom tako i u javnom životu. Fizičko, psihičko, seksualno ili ekonomsko nasilje su korišteni kako bi se žena podčinila muškarcu, jer je on na takav način pokazivao svoju superiornost, a često su takvi oblici nasilja bili rezultat mizoginije.

Rodno zasnovano nasilje je prisutno svugdje, a žrtva ovog nasilja može biti žena bilo kojeg uzrasta, vjere, obrazovanja ili profesije. Statistički podaci koji su dostupni pokazuju da veliki broj žena širom svijeta trpi neki oblik rodno zasnovanog nasilja. Svjetska zdravstvena organizacija je 2018. godine objavila da „1 od 3 žene širom svijeta doživljava fizičko ili seksualno nasilje, uglavnom od strane intimnog partnera. To ga čini najraširenijim, ali među najmanje prijavljenim kršenjima ljudskih prava. Prevladava u vremenima mira i stabilnosti, ali rizici eskaliraju kada nastupi kriza.“¹ UN WOMEN je 2022. godine objavila podatke prema kojima više od 1 od 3 žene doživi rodno zasnovano nasilje tokom svog života, svaki sat više od 5 žena ili djevojaka ubije netko iz vlastite obitelji, a manje od 40 posto žena koje su doživjele nasilje traži pomoć bilo koje vrste. Navodi se da je „Nasilje nad ženama i djevojčicama i dalje je najraširenije kršenje ljudskih prava diljem svijeta. Već pojačana pandemijom COVID-19, njena prevalencija sada je dodatno povećana isprepletenim krizama klimatskih promjena, globalnih sukoba i ekonomske nestabilnosti.“² Rezultati Studije o rasprostranjenosti i karakteristikama nasilja nad ženama u BiH iz 2013. godine³ pokazuje da

¹<https://www.who.int/news-room/feature-stories/detail/violence-against-women>, pristupljeno 1.06.2023.

²<https://www.unwomen.org/en/news-stories/in-focus/2022/11/in-focus-16-days-of-activism->, pristupljeno 1.06.2023. Zabrinjava podatak prema kojem su antifeministički pokreti u porastu, učestali su napadi na braniteljice ljudskih prava i aktivistice, a pravni status ženskih prava sve je više ugrožen u mnogim zemljama. Regresivni novi zakoni pogoršavaju nekažnjavanje učinioca porodičnog nasilja, vlade koriste silu protiv prosvjednika protiv femicida i rodno zasnovanog nasilja, a organizacije za prava žena sve su više marginalizovane.

³ Dostupna na: http://arsbih.gov.ba/wp-content/uploads/2014/01/studija_prevalenca.pdf pristupljeno 1.06.2023

je 47,2% žena doživjelo neki oblik nasilja u toku svog života nakon 15. godine starosti, a da se samo 5,5% žena, koje su preživjele nasilje, obraćalo za pomoć i podršku institucijama. U martu mjesecu 2023. godine Agencija za ravnopravnost polova je objavila da jedna od pet ispitanih žena doživjela neki oblik nasilja u posljednjih godinu dana. Kod 13% ispitanih žena najozbiljniji oblik nasilja od strane bivšeg partnera uključivao je prisilni seksualni odnos u braku ili vezi. U 2019. godini u BiH je ubijeno 12 žena, a u većini slučajeva ubistvo su počinili muževi ili vanbračni partneri.⁴

Najteži oblik rodno zasnovanog nasilja svakako je ubistvo žene, kao čin njenog fizičkog uništavanja. U svojoj izjavi Treća Specijalna izjaviteljica UN za nasilje nad ženama je 2014. godine naglasila: “Diskriminacija i nasilje koje se ogleda u rodno povezana ubistva žena mogu se shvatiti kao višestruki koncentrični krugovi, svaki se ukršta sa drugim. Ovi krugovi uključuju strukturalne, institucionalne, interpersonalne i individualne faktore. Strukturalni faktori uključuju društvene, ekonomske i političke sisteme na makro nivou. Institucionalni faktori uključuju formalne i neformalne društvene mreže i institucije. Međuljudski faktori uključuju lične odnose između partnera, među članovima porodice i unutar zajednice, a individualni faktori uključuju ličnost pojedinca i sposobnosti da se odgovori na nasilje. Stoga je potrebno razumijevanje rodno povezanih ubistava uzimajući u obzir politički, društveni i ekonomski kontekst u kojem se odvija, uključujući odgovore muškaraca na osnaživanje žena zatim političku, pravnu i društvenu reakciju na takva ubistva, princip kontinuiteta nasilja i obrasce strukturalne diskriminacije i nejednakosti koje i dalje čine dio stvarnosti života žena.”⁵

Studija UN-ova ureda za droge i kriminal objavljena 2018. godine povodom Međunarodnoga dana za borbu protiv nasilja nad ženama pokazuje da su od 87 hiljada ubijenih žena u svijetu u 2017. godini, njih 50 hiljada (58 posto) ubili njihovi partneri ili član porodice, od čega su približno 30 hiljada tih ubistava, odnosno 34 posto, izvršili partneri žrtve. U Bosni i Hercegovini 66,7% ubijenih žena i 15,5% ubijenih muškaraca ubijeno je od strane člana

⁴<https://arsbih.gov.ba/project/rodno-zasnovano-nasilje-prema-zenama-u-bosni-i-hercegovini/>, pristupljeno 2.06.2023. godine

⁵ Dio izjave Treće Specijalne izjaviteljice UN za nasilje nad ženama, V. *Statement by Rashida Manjoo United Nations Special Rapporteur on violence against women, its causes and Consequences Intergovernmental Expert Group meeting on gender-related killing of women and girls Co-hosted by the United Nations Office on Drugs and Crime and the Government of Thailand Prevention, investigation and prosecution of gender-related killings of women and girls Bangkok*, 11-13 November 2014, str. 2. dostupno na https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/IEGM_GRK_BKK/Statement_on_Gender-related_killings_for_Bangkok_meeting_November_11_2014.pdf, pristupljeno 12.06.2023.

porodice, dok je 45,5% žena koje je ubio njihov intimni partner, ubijeno vatrenim oružjem.⁶

2. Pojam femicida

Femicid je pojam kojim se najčešće označava ubistvo žene zato što je žena. To je i logično jer riječ *femicid* etimološki vodi porijeklo od latinskih riječi *femina, feminae* što na našem jeziku znači *žena* i riječi *cide* što znači *ubica* ili *cidium* što znači *čin ubijanja* te bi prevod riječi *femicid* bio *ubistvo žene*.

Termin femicid je prvi put upotrebljen 1801. godine u Velikoj Britaniji u publikaciji *The Satirical Review of London at the Commencement of the Nineteenth Century*, kako bi se označilo ubistvo žene (eng. the killing of a woman).⁷ Ovaj termin je upotrebljen i 1827. godine u naslovu knjige „Priznavanje neučinjenog femicida“, autora Vilijama Mekniša, koji je pisao o zavođenju, oplodnji, napuštanju i ubistvu mlade žene.⁸ Izraz femicid, definisan kao ubistvo žene pojavio se u prvom izdanju knjige *Wharton's Law Lexicon* 1848. godine (Wharton, 1848: 251).⁹

Iako se termin femicid pojavljuje u literaturi duži niz godina ne postoji jedinstvena definicija ovog pojma. Najčešće se spominje definicija koju je dala Dajana Rasel (Diana Russell) prilikom svjedočenja o ubistvima žena na Međunarodnom tribunalu o krivičnim djelima protiv žena (The International Tribunal on Crimes Against Women) u Briselu 1976. godine.¹⁰ Prilikom svjedočenja Rasel je rekla: „Moramo da shvatimo da su mnoga ubistva (homicidi) u stvari femicidi. Moramo da prepoznamo da je pol u osnovi politike tih ubistava. Od

⁶https://www.seesac.org/f/docs/Gender-and-SALW/Gender-And-Small-Arms_BiH_BCS_WEB.pdf, pristupljeno 3.6.2023.

⁷Russell, D. (2008) *Femicide: Politicizing the Killing of Females*. U: *Strengthening the Understanding of Femicide – Using Research to Galvanize Action and Accountability*. Washington, DC: PATH, the Inter-American Alliance for the Prevention of Gender-based Violence (Inter Cambios), the Medical Research Council of South Africa (MRC), World Health Organization, navedeno prema Batričević, Ana, *Krivičnopravna reakcija na femicid, Temida*, Beograd, 2016. godine, str. 434

⁸Lacmanović, Vedrana, *Femicid – ko nas ubija, Socijalna politika*, Beograd, 2015. godine, str. 63. dostupno na <https://www.ips.ac.rs/publications/femicid-ko-nas-ubija/>, pristupljeno 1.06.2023.

⁹Batričević, A, op. cit. str. 434.

¹⁰Zločini o kojima su bila pripremljena svjedočenja bili su sljedeći: "prisilno majčinstvo (nemogućnost pristupa kontracepciji ili pobačaju), medicinske prirode (violacije od strane ginekologa, psihijatra i drugih doktora; opasni eksperimenti na tijelima žena; nepotrebne operacije-- histerektomije, mastektomije, klitoridektomije; prisilna sterilizacija); ekonomski i pravni zločini protiv žena (dvostruko opterećenje žena na tržištu rada, dvostruka diskriminacija žena iz zemalja Trećeg svijeta i imigranata, neplaćeni rad kod kuće, opresija žena u patrijarhalnoj obitelji, zabrana razvoda, progon samohranih majki, progon lezbijki, i zanemarivanje žena u starijoj životnoj dobi); i nasilje nad ženama (silovanje, zlostavljanje ženske djece, premlaćivanje, ubistvo, brutalizacija žena u pornografiji i prostituciji, i nasilje nad ženama zatvorenicama, politički i nepolitički)" (Russell, 1977:2). Navedeno prema Mihelić, Marta, *Femicid u Latinskoj Americi, Diplomski rad*, Zagreb, 2019. godine, str. 3 <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:114:439387>, pristupljeno 10.06.2023.

spaljivanja vještica u prošlosti do novijeg široko rasprostranjenog običaja ubijanja ženskih beba u mnogim društvima ili do ubijanja žena „u ime časti“, shvatamo da femicid postoji i opstaje veoma dugo. Ali pošto se odnosi samo na žene, nije bilo posebnog imena za to sve dok termin femicid nije skovan.” (Russell, Van de Ven 1990:104).¹¹ U svojoj knjizi *Silovanje u braku*, ova autorica je 1982. godine prvi put femicid definisala kao „ubistva žena samo zbog toga što su žene”. Time je nastojala ukazati na razliku između femicida i drugih oblika ubistava ističući da je kod femicida učiniocu za ubistvo relevantan pol žrtve.¹² Nakon nekoliko godina, tačnije 1990. godine, Dajana Rasel definiše femicid kao „ubistvo žene od strane muškarca motivisano mržnjom, prezirom, zadovoljstvom ili osjećajem vlasništva ili posjedovanja žene”.¹³ Međutim, treba reći da je Dajana Rasel predlagala uvođenje kategorije „masovni femicid” kojim bi se označavali smrtni slučajevi žena koji nastaju kao rezultat moći ili dominacije muškaraca, uključujući, na primjer, žene koje umiru od genitalnog sakaćenja, žene koje su ubijene u tzv. zločinima zbog časti ili za vrijeme oružanih sukoba, itd. U novije vrijeme, pojmom femicida obuhvaćena su sva mizogina i seksistička ubistva osoba ženskog pola bez obzira na godine života, uključujući torturu, spaljivanje udovica na muževljevoj lomači ili zbog miraza (Indija), ubistva zbog „uvrede porodične časti” (Pakistan), smrtnih slučajeva zbog sakaćenja ženskih polnih organa (klitorektomija, infibulacija – genitalno sakaćenje osoba ženskog pola – Female genital mutilation FGM) i silovanja, serijska ubistva, ubistva prilikom porodičnog nasilja, trgovine ženama, mortalitet trudnica, kao i ubistva novorođene ženske djece kako bi se prednost dala muškoj djeci (Caputi, Russell, 1992:15).¹⁴ Pored navedene definicije, u literaturi se mogu naći i druge definicije femicida koje se uglavnom razlikuju po tome ko je bio učinilac ubistva žene. Tako se npr. femicid definiše kao ubistvo žene od strane intimnog partnera, od strane muškog intimnog partnera, od strane sadašnjih ili bivših partnera, od strane članova porodice, a postoje i takve definicije koje femicidom smatraju ubistvo žene od žene, ako je ono učinjeno npr. iz časti, zbog miraza ili zbog emotivnog partnerskog odnosa.¹⁵

Prema nekim autorkama, pojam femicida uključuje i prikrivene oblike ubijanja ženakada smrt žene na neki način dopuštaju mizogini stavovi i/ili društvene institucije. Naprimjer, u

¹¹ Navedeno prema Konstantinović Vilić, Slobodanka, Petrušić, Nevena, Beker, Kosana, *Društveni i institucionalni odgovor na femicid u Srbiji*, Pančevo, 2019, godine, str. 68;

¹² Navedeno prema Lacmanović, V. op. cit. str. 63.

¹³ Jane Caputi, Diana E. H. Russel, „Femicide: Speaking the unspeakable” in: Ms. Magazine Vol I, No 2/1990 September/October, pp. 34–37, Feminist Majority Foundation, New York, 1990 navedeno prema Lacmanović, V, op. cit. str. 63.

¹⁴ Navedeno prema Konstantinović Vilić, S, Petrušić, N, Beker, K, op. cit. str. 67–71

¹⁵ Više o definicijama femicida v. Lacmanović, V, op. cit. str. 62-67.

društvima u kojima nije prepoznato pravo žene na izbor majčinstva, hiljade žena umire svake godine od posljedica nelegalnih pobačaja. Neki drugi oblici prikrivenog femicidasu: smrt uzrokovana nepotrebnim operativnim zahvatima kao što su hysterotomija i genitalno sakaćenje, eksperimentiranje sa ženskim tijelom kao što su nedovoljno provjerene ili netestirane metode kontracepcije, opasne bračne prakse, npr. kada je mlada žena (11) prisiljena na brak sa mnogo starijim muškarcem i prisilni spolni snošaj; zanemarivanje (fizičko, zdravstveno) ženske djece, bolest i glad u siromašnim zemljama.¹⁶

Čini se da je u sudskoj praksi ovaj termin prvi upotrijebio Inter-Američki sud za ljudska prava 2009. godine, kada je proglasio državu Meksiko odgovornom za ubistvo žena u Ciudad Juarezu i tom prilikom je upotrijebio pojam „femicid“.¹⁷ U presudi sud navodi da su ove žene ubijene jer su žene i da ovaj slučaj uzima mjesto unutar „kulture diskriminacije“. Sud pravi vezu između podčinjenosti žena i prakse zasnovane na društvenoj dominaciji i postojećim rodnim stereotipima, koja je pogoršana politikom i praksom koja je došla do izražaja u obrazloženju sudske policije, kao što je pokazano u ovom slučaju pred sudom. Stvaranje i korišćenje stereotipa jedan je od uzroka i posljedica rodno zasnovanog nasilja nad ženama.¹⁸

Sud je Meksiko oglasio krivim za diskriminaciju i zbog toga što nije zaštitio žrtve, niti obezbijedio efikasnu istragu otmica i ubistava. Naložio je Meksiku da sprovede novu istragu ubistava, podigne nacionalni spomenik žrtvama, da plati odštetu porodicama žrtava i da poboljša mjere koje sprečavaju nestanak i ubistva žena, kao i da na adekvatan način istraži ubistva žena i djevojaka.¹⁹ U vezi ovog slučaja, konstruisan je i pojam „feminicid“ koji postoji kada država toleriše ubistvo žena, ne istražuje krivična dela ubistva niti smatra

¹⁶ Kovačević, Sanja, Ubojstvo žena zato što su žene – organizirana, poticana, dopuštena i nekažnjena, *LIBELA, portal o rodu, spolu i demokraciji*, dostupno na <https://www.libela.org/sa-stavom/6656-ubojstva-zena-zato-sto-su-zena-organizirana-poticana-dopustena-i-nekaznjena/>, pristupljeno 15.06.2023.

¹⁷ Ubistva žena u Ciudad Juarez-u, u državi Chihuahua, Meksiko, koja su se dogodila 1993. godine predmet su diskusije i paradigma nasilja prema ženama i u nacionalnim i međunarodnim sferama. Te godine je 400 mladih žena, od 16 do 24 godina, uglavnom imigrantkinja i crnkinja, prvenstveno studentkinja u trgovačkim školama ili računskim centrima i radnica u slobodnim trgovinskim zonama, bilo osakaćeno, mučeno, silovano, ubijeno, a njihova tela su ostavljena u pustinji oko grada. Prema izveštaju Amnesty International organizacije iz 2003. godine u Ciudad Juarez-u od ubijenih 370 žena, 137 žena je preživelo seksualno nasilje pre smrti. Ovi zločini su kvalifikovani kao „serijska ubistva“ u regiji koju karakteriše visok nivo nasilja nad ženama, ubistva žena, otmice, porodično nasilje. Većina žena poticala je iz siromašnih porodica, a riziku da budu otete i ubijene posebno su bile izložene konobarice, studentkinje, žene koje rade u sivoj ekonomiji, znači žene koje nemaju nimalo moći u društvu i čiji nestanak i ubistvo nema političku cijenu za lokalne vlasti. Navedeno prema Konstantinović, Vilić, S, Petrušić, N, Beker, K, op. cit. str. 35.

¹⁸ Navedeno prema Alicia Deus and Diana Gonzalez, *Analysis of femicide/feminicide legislation in Latin America and the Caribbean and a proposal for a model law*, UNWOMEN, str. 24. dostupno na www.lac.unwomen.org.es, pristupljeno 12.06.2023.

¹⁹ Opširnije o ovome v. Lubura, Majda, Pojam femicida i značaj njegovog pravnog regulisanja, *Strani pravni život*, Institut za uporedno pravo, Beograd, 2017. godine, str. 124

izvršioce odgovornim odnosno kada država ne nudi ženama garancije i ne stvara uslove sigurnosti za njihove živote u zajednici, kod kuće, čak ni na poslu ili mjestima za rekreaciju.²⁰ Na osnovu prethodno rečenog, smatramo da se pojam femicida treba posmatrati kao kriminološki pojam koji se koristi za označavanje umišljajnog ubistva žene izvršenog od strane muškarca u čijoj osnovi stoje različiti motivi koje možemo svesti na mizoginiju ili želju da posjeduju ženu kao predmet kojim mogu da raspolažu.

3. Oblici femicida

Obzirom na motiv koji dominira u konkretnom slučaju ubistva žene ili na poseban odnos koji postoji između učinioca i žrtve, prave se različite klasifikacije femicida. Tako je npr. Treća Specijalna izvjestiteljica UN za nasilje nad ženama, Rashida Manjoo, smatra da ubistva ženamogu biti aktivna ili direktna, sa definisanim izvršiocima, ili pasivna ili indirektna.

Direktna kategorija uključuje:

1. ubistva kao rezultat intimnog-partnerskog nasilja;
2. ubistva vezana za čarobnjaštvo odnosno vještičarenje i vradžbine;
3. ubistva „iz časti“;
4. samoubistva i samospaljivanje žena;
5. ubistva u kontekstu oružanih sukoba;
6. ubistva vezana za miraz;
7. ubistva vezana za rodni identitet i seksualnu orijentaciju;
8. ubistva vezana za etnički i autohtoni identitet.

Indirektna kategorija uključuje:

1. smrt žene zbog loše obavljenog ili ilegalnog abortusa;
2. smrtnost majki prilikom poroda;
3. smrti od štetnih običaja ili praksi;
4. smrti povezane sa trgovinom ljudima, diloivanjem droge, organizovanim kriminalom i aktivnostima bandi;
5. smrt djevojčica ili žena zbog jednostavnog zanemarivanja, gladovanja ili bolesti i

²⁰ Marcela Lagarde, bivša predstavnik meksičke Vlade i predsedavajuća za Specijalnu komisiju o femicidu (Chair of the Special Commission on Femicide), koja je osnovana da preispita ubistva žena u Ciudad Huarezu, kreirala je ovaj pojam. Navedeno prema Konstantinović, Vilić, S, Petrušić, N, Beker, K, op. cit. str. 35.

6. smrt usljed namjerne radnje ili propusta od strane države.²¹

Bečka deklaracija o femicidu navodi sljedeće oblike femicida:

1. ubistva žene kao rezultat intimnog nasilja partnera;
2. mučenje i mizogino ubijanje žena;
3. ubijanje žena i djevojaka u ime "časti";
4. ciljano ubijanje žena i djevojaka u kontekstu oružanih sukoba;
5. ubijanje žena povezano sa mirazom;
6. ubijanje žena i djevojaka zbog njihove seksualne orijentacije i rodnog identiteta;
7. ubijanje aboridžinskih ili žena i djevojčica iz autohtonih grupa zbog njihovog roda;
8. ženski infanticid i rodno zasnovani feticid na osnovu pola;
9. smrti povezane sa genitalnim sakaćenjem;
10. optužbe za veštičarenje i
11. druge oblike femicida povezane sa bandama, organizovanim kriminalom, dilerima droge, trgovinom ljudima, i trgovinom oružjem.

Pored navedenih oblika, u literaturi se razlikuju i drugi oblici femicida, kao što su npr. masovni femicidi, serijski femicidi, femicidi silovanja, rasistički femicidi, femicidi ženskih osoba koje se prostitušu, femicidi koji imaju veze sa drogom, homofobični femicidi, femicidi koji su u vezi sa incestom i vanporodični femicidi u vezi sa seksualnim zlostavljanjem.²²

Iako se femicid uglavnom vezuje za slučajeve umišljajnog ubistava žena iz rodno zasnovanih motiva, u praksi se javljaju slučajevi u kojima učinilac nije postupao umišljajno u odnosu na smrt žene, ali je smrt ženske osobe nastupila kao direktna posljedica radnje koju je preduzeo. Takav slučaj imamo npr. kod genitalnog sakaćenja žena kada usljed nestručno obavljenog zahvata dođe do infekcije usljed čega nastupi smrt ženske osobe. Isti slučaj je i kod namjernog prenošenja HIV virusa ili nestručno obavljenog ilegalnog abortusa i sl. Takvi

²¹ See Shae Garwood explaining Moser's framework for causal levels of gender violence, —Working to Death: Gender, Labour, and Violence in Ciudad Juárez, Mexico pp. 4-5, citing Caroline Moser, 'The Gendered Continuum of Violence and Conflict' in C. Moser and F. Clark (eds) *Victims, Perpetrators, or Actors? Gender, Armed Conflict and Political Violence* (London: Zed Books, (2001). Navedeno prema *Report of the Special Rapporteur on violence against women, its causes and consequences*, Rashida Manjoostr. 5. dostupno na https://eca.unwomen.org/sites/default/files/Field%20Office%20ECA/Attachments/Publications/2018/SRB_GKH_Desk%20research_national%20and%20international%20legal%20framework%20on%20femicide.pdf, pristupljeno 15.06.2023.

²²Vilić, Konstantinović, Slobodanka, Femicid kao oblik rodno zasnovanog nasilja, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Nišu*, urednik Dimitrijević, Predrag, Pravni fakultet u Nišu, 2013. godine, str. 44.

slučajevi se u literaturi nazivaju prikrivenim femicidom.²³

Moglo bi se postaviti pitanje koji oblik femicida je najrasprostranjeniji, ali bi odgovor na to pitanje bio neadekvatan prvenstveno zbog neujednačenog tumačenja pojma femicida u raznim državama, kao i zbog nepostojanja jedinstvenih kriterija za prikupljanje podataka o femicidu. S tim u vezi možemo sa sigurnošću reći da je statistička evidencija podataka o femicidu u Republici Srpskoj, a i u Bosni i Hercegovini, još uvijek neadekvatna, iako smo potpisnici Istanbulske konvencije koja predviđa obavezu vođenja statističke evidencije podataka o svim oblicima rodno zasnovanog nasilja, pa i o femicidu. Navedeno proizilazi iz činjenice da još uvijek nemamo podatke o ubistvima žena na osnovu kojih bismo mogli zaključiti da li je konkretno ubistvo žene femicid ili ne. Da bismo to mogli utvrditi neophodno je da imamo podatke o odnosu između umuškarača učinioca ubistva i žene žrtve, kao i o motivu ubistva.

Ipak, u literaturi se navodi da je femicid od strane intimnog partnera najrasprostranjeniji oblik femicida.²⁴ U prilog ovog stava govore i podaci iz publikacije *Femicid u Republici Srpskoj* koja je objavljena 2021. godine koji pokazuju da je najčešći motiv femicida i pokušaja femicida raskidanje bračne zajednice, kraj veze i činjava žrtve da bi mogla da napusti tu vezu, odnosno da zatraži razvod.²⁵

4. Međunarodno-pravni aspekt femicida

Relevantnim pravnim aktima na međunarodnom nivou je ustanovljeno da rodno zasnovano nasilje predstavlja kršenje osnovnih ljudskih prava i sloboda i da je oblik diskriminacije žena. Pored toga, usvojeni su principi djelovanja i preporuke za sprečavanje i suzbijanje svih oblika rodno zasnovanog nasilja. Obzirom da je femicid najdrastičniji oblik rodno zasnovanog nasilja, u narednom tekstu ćemo ukratko ukazati na najznačajnije međunarodne dokumente kojima je regulisana ova problematika.

²³ Ibidem.

²⁴ Više o ovome vidi kod Mršević, Zorica, *Nasilje i mi, ka društvu bez nasilja*, Institut društvenih nauka, Beograd, 2014. godine, str. 89,90.

²⁵ V. Ninković, Olga, Marković, Ivanka, Žigić, Radmila, Mileusnić, Željka, *Femicid u Republici Srpskoj, rasprostranjenost, razumijevanje i sudska praksa*, Fondacija Ženski centar Trebinje, 2021. godine, str. 56. dostupno na <https://zenskicentar.org/publikacije/>

U mnogim instrumentima ljudskih prava i raznim tijelima za ljudska prava, nasilje nad ženama je potvrđeno kao kršenje ženskih prava i osnovnih sloboda. Ubijanje žena predstavlja prvenstveno povredu prava na život koje pripada svakom čovjeku neovisno o njegovim karakteristikama, ali, zbog različitih oblika femicida, i kršenja prava na jednakost, dostojanstvo i nediskriminaciju kao i prava čovjeka da ne bude podvrgnut mučenju i drugim okrutnim, neljudskim ili ponižavajućim tretmanima ili kažnjavanju.

4.1. Konvencija o eliminaciji svih oblika diskriminacije nad ženama

*Konvencija o eliminaciji svih oblika diskriminacije nad ženama*²⁶, kao prvi sveobuhvatni međunarodno priznati dokument o pravima žena, u članu 1 propisuje da u svrhu ove Konvencije, izraz “diskriminacija žena” označava svaku razliku, isključenje ili ograničenje u pogledu pola, što ima za posljedicu ili cilj da ugrozi ili onemogući priznanje, ostvarenje ili vršenje od strane žena, ljudskih prava i osnovnih sloboda na političkom, ekonomskom, društvenom, kulturnom, građanskom ili drugom polju, bez obzira na njihovo bračno stanje, na osnovu ravnopravnosti muškaraca i žena. Konvencija predstavlja poziv državama potpisnicama da preduzmu odgovarajuće mjere za eliminaciju diskriminacije nad ženama od pojedinaca, institucija ili preduzeća, kako na socijalnom, kulturnom, ekonomskom, političkom i građanskom tako i na bilo kojem drugom polju života. Na osnovu člana 17 obrazovan je *Komitet za uklanjanje diskriminacije žena* koji prati primjenu Konvencije, a na osnovu člana 18 države Generalnom sekretaru Ujedinjenih nacija podnose, radi razmatranja u Komitetu, izvještaj o zakonodavnim, sudskim, upravnim ili drugim mjerama koje su usvojile radi primjene odredaba Konvencije, kao i napretku ostvarenom u tom periodu.

Komitet za uklanjanje diskriminacije žena usvojio je 1992. godine *Opštu preporuku br. 19*²⁷ u kojoj ističe da „nasilje zasnovano na razlici polova koje je usmjereno prema ženi zato što je žena ili nasilje koje u većoj mjeri utiče na žene nego na muškarce, kad ga primjenjuje javna vlast ili ma koje lice, organizacija ili preduzeće potpada pod definiciju iz čl. 1 Konvencije o

²⁶ Konvencija je usvojena na Generalnoj skupštini Ujedinjenih naroda 18. decembra 1979. godine, a na snagu je stupila, kao međunarodni ugovor, 03. septembra 1981. godine, nakon što ju je ratifikovalo dvadeset zemalja. Važno je napomenuti da je Konvencija o eliminaciji svih oblika diskriminacije nad ženama sastavni dio Ustava Bosne i Hercegovine, te da se primjenjuje direktno i ima prioritet nad domaćim zakonima. Dostupna na <https://unmik.unmissions.org/sites/default/files/regulations/05bosniak/BConEliminationDiscriminationWomen.pdf>, pristupljeno 10.06.2023.

²⁷ Opšte preporuke Komiteta za ukidanje svih oblika diskriminacije žena. Opšta preporuka broj 19 - Nasilje, donešena na 11. zasjedanju Komiteta 1992. godine - <https://www.bgcentar.org.rs/bgcentar/wp-content/uploads/2013/04/Op%C5%A1te-preporuke-Komiteta-za-ukidanje-svih-oblika-diskriminacije-%C5%BEena.pdf>, pristupljeno 10.06.2023.

ukidanju svih oblika diskriminacije žena.“ Dakle, rodno zasnovano nasilje je oblik diskriminacije žena.

4.2. Deklaracija o eliminaciji nasilja prema ženama

*Deklaracija o eliminaciji nasilja prema ženama*²⁸ u članu 1. navodi da se terminom «nasilje nad ženama» označava bilo koji čin nasilja zasnovanog na polno/rodnoj osnovi koje rezultira, ili može rezultirati, fizičkom, polnom ili psihološkom povredom ili patnjom žene, uključujući i prijetnje takvim djelima, prisilu ili svojevrijedno oduzimanje slobode, bilo u javnom ili privatnom životu.

U članu 2 se razrađuje pojam nasilja nad ženama tako što se kaže da pojam nasilja nad ženama obuhvata, ali nije ograničen na sljedeće:

a) fizičko, spolno i psihološko nasilje koje se događa u porodici, uključujući udaranje, polno zlostavljanje ženske djece, nasilje povezano s institucijom miraza, bračno silovanje, osakaćivanje ženskih genitalija i ostale tradicionalne postupke štetne za žene, izvanbračno nasilje i nasilje vezano uz eksploataciju;

b) fizičko, spolno i psihološko nasilje koje se odvija u društvenoj zajednici, uključujući silovanje, polno zlostavljanje, spolno uznemiravanje i zastrašivanje na poslu, u obrazovnim ustanovama i drugdje, trgovanje ženama i prisilna prostitucija;

c) fizičko, spolno i psihološko nasilje počinjeno ili tolerisano od strane osoba u državnoj upravi, bez obzira na mjesto gdje se događa.

Fizičko nasilje može rezultirati ubistvom žene. Zato je ova deklaracija bitna i za pitanja vezana uz femicid. Poseban značaj, prema našem mišljenju, za ovu problematiku, ima odredba člana 4 ove deklaracije prema kojoj države trebaju osuditi nasilje nad ženama, ne pozivajući se ni na kakve običaje, tradicijske ili religiozne razloge kako bi izbjegle svoje obaveze u vezi sa uklanjanjem nasilja.

4.3. Rezolucija o preduzimanju mjera protiv rodno zasnovanih ubistava žena i

²⁸ Usvajena na Opštoj skupštini Ujedinjenih naroda 20. decembra 1993. godine, Rezolucija 48/104. dostupna na <https://www.zagreb.hr/UserDocsImages/ljudska%20prava/2017/ravnopravnost%20spolova/Deklaracija%20o%20uklanjanju%20nasilja%20nad%20%C5%BEenama.pdf>, pristupljeno 10.06.2023.

djevojčica

Nakon izvještaja Treće Specijalne izjaviteljice UN za nasilje nad ženama, problemu femicida se posvećuje veća pažnja. Tako je Generalna skupština Ujedinjenih nacija 2013. godine donijela *Rezoluciju o preduzimanju mjera protiv rodno zasnovanih ubistava žena i djevojčica*²⁹. U Rezoluciji se naglašava da globalna rasprostranjenost različitih manifestacija rodno uslovljenog ubijanja žena i djevojaka poprima alarmantne razmjere te da države imaju obavezu promovirati i štiti ljudska prava i osnovne slobode za sve, uključujući žene i djevojčice, i moraju postupati s dužnom pažnjom u sprečavanju i istraživanju djela nasilja nad ženama i djevojkama te kazniti počinitelje, eliminirati nekažnjivost i pružiti zaštitu žrtvama.

U Rezoluciji se naglašava potreba unapređivanja prevencije rodno zasnovanih ubistava djevojčica i žena i usvajanje adekvatnijeg zakonskog okvira kojim se obezbjeđuje primjena pravnih sredstava i naknada štete. U tom cilju se zahtijeva da države usvoje niz mjera u vezi sa rješavanjem problema nasilja, uključujući i ubistva djevojčica i žena, da izrade programe prevencije rodno zasnovanog nasilja, da periodično ispituju da li mjere i programi daju rezultate, te ukoliko utvrde da je to potrebno, da ih mijenjaju i prilagođavaju konkretnim potrebama. Dalje se navodi da je neophodno osnažiti sistem krivične zaštite, kako bi se učinio ovih djela adekvatno kazniti. U Rezoluciji se ističe da je nasilje nad ženama i djevojčicama među najmanje kažnjenim zločinima u svijetu. Pozivaju se države članice da ojačaju odgovor krivičnog pravosuđa na rodno uslovljeno ubijanje žena i djevojaka, posebno mjere za jačanje

sposobnosti država članica da istražuju, krivično gone i kažnjavaju sve takve oblike zločina i da pruže odštetu i/ili naknadu žrtvama i njihovim porodicama ili uzdržavanim osobama, prema potrebi, u skladu s nacionalnim zakonima.

Naglašava se potreba istraživanja rodno zasnovanih ubistava žena, njihovo osnaživanje i edukovanje, posebno u vezi sa faktorima koji ih čine ranjivijim i više u riziku. Generalna skupština UN pozvala je države da poboljšaju prikupljanje podataka i statistike, da sarađuju sa UN tijelima i drugim državama, kao i sa organizacijama civilnog društva i naučnicima i

²⁹Dostupna na https://www.unodc.org/documents/commissions/CCPCJ/Crime_Resolutions/2010-2019/2013/General_Assembly/A-RES-68-191.pdf, pristupljeno 15.06.2023.

istraživačima, kako bi se zajednički radilo na formulisanju različitih mehanizama za sprečavanje rodno zasnovanih ubistava i koristili primjeri dobre prakse drugih zemalja.

Nakon donošenja ove Rezolucije održan je sastanak ekspertske grupe 2014. godine u Bangkoku kada je usvojen niz praktičnih preporuka u vezi sa rodno zasnovanim ubistvima žena a nakon toga je Generalna skupština Ujedinjenih nacija usvojila drugu Rezoluciju o preduzimanju mjera protiv rodno zasnovanih ubistava žena i djevojčica 2015. godine kojom su uglavnom ponovljeni stavovi iz Rezolucije usvojene 2013. godine.³⁰

4.4. Konvencija Savjeta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici

Konvencija Savjeta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici (*poznatija kao **Istanbulska konvencija***), prvi je pravno obvezujući akt kojim se državama potpisnicama nameću određene obaveze u cilju sprečavanja i suzbijanja nasilja nad ženama i obezbjeđivanja adekvatne zaštite žrtvama.³¹

Jedan od ciljeva Konvencije jeste zaštita žena od svih vidova nasilja i sprečavanje, procesuiranje i eliminisanje nasilja nad ženama i nasilja u porodici, a ističe se da se Konvencija odnosi na sve vidove nasilja nad ženama, uključujući nasilje u porodici koje žene pogađa nesrazmjerno u odnosu na muškarce. Članom 35. konvencije se predviđa obaveza inkriminisanja fizičkog nasilja nad ženama, u koja spada i femicid.

Obzirom da je ubistvo žena nekada motivisano običajnim ili religijskim razlozima, treba pomenuti i član 42. kojim se predviđa da će države potpisnice preduzeti neophodne zakonodavne odnosno druge mjere kako bi osigurale da se u krivičnim postupcima pokrenutim na osnovu svakog djela nasilja obuhvaćenog Konvencijom, kultura, običaji, religija, tradicija odnosno tzv. čast ne smatraju opravdanjem za takva djela. S tim u vezi napominjemo da konvencija u članu 12. stavu 5 ističe da će države članice osigurati da se kultura, običaji, religija, tradicija odnosno tzv. čast ne smatraju opravdanjem za bilo koje

³⁰ Detaljnije o ovome vidite kod Konstanatinović, Vilić, op. cit. str. 38, 39.

³¹ Rad na Konvenciji započeo je 2008. godine, a prihvaćena je u Istanbulu 2011. godine. Konvencija je stupila na snagu 1. avgusta 2014., BiH je potpisala Konvenciju 8. marta 2013. godine, a ratifikovala 7. novembra 2013. godine. Objavljena je u "Službeni glasnik BiH - Međunarodni ugovori", broj 19/13

djelo nasilja obuhvaćeno Konvencijom.³² U objašnjenju konvencije se navodi da „stav 5. jasno ističe da se kultura, običaji, vjera, tradicija i takozvana “čast” ne mogu prizvati da opravdaju bilo koji čin nasilja koji pokriva obim ove Konvencije. Članice Konvencije stoga su obavezne osigurati da njihovi nacionalni zakoni ne sadrže zakonske rupe za tumačenja nadahnuta takvim uvjerenjima. Štoviše, takva obaveza proširuje se i na sprečavanje svih službenih izjava, izvještaja ili objava koji opravdavaju nasilje na osnovu kulture, običaja, vjere, tradicije ili takozvane “časti”. Ova odredba takođe utvrđuje ključno načelo prema kojem se na zabranu svih oblika nasilja navedenih u Konvenciji nikada ne može pozvati kao na ograničenje kulturnih ili vjerskih prava i sloboda počinitelja. Ovo načelo važno je za društva u kojima posebne etničke i vjerske zajednice žive zajedno i u kojima se dominantni stavovi prema prihvatljivosti rodno utemeljenog nasilja razlikuju ovisno o kulturnom ili vjerskom porijeklu.“³³

Smatramo da su navedene odredbe Istanbulske konvencije veoma bitne za primjenu zakonskih normi kojima se inkriminiše ubistvo na slučajeve ubistva žene npr, iz časti ili iz vjerskih razloga. Pomenućemo u ovom kontekstu slučajeve ubistva žene zato što je postupilo suprotno običajnom pravu i stupila u ljubavnu vezu sa muškarcem kojeg joj nije namijenio otac ili zato što je otkrila lice na javnom mjestu.

4.5. Bečka deklaracija o femicidu

Čini nam se da je najznačajniji dokument u vezi femicida koji je donesen nakon što je treće Specijalna izvjestiteljica za nasilje nad ženama i djevojčicama Rašide Mandžo (Rashida Manjoo) Svjetu za ljudska prava UN podnijela tematski izveštaj o rodno zasnovanim ubistvima žena u koji je uključila rodno zasnovana ubistva bez obzira na to gdje su i ko ih je izvršio bila Bečka deklaracija o femicidu. U ovom izvještaju, Specijalna izvjestiteljica se bavila temom rodno povezanih ubistava žena bilo da se dešavaju u porodici ili zajednici ili su počinjeni ili odobreni od strane države. Naglasila je da u globalu, rasprostranjenost različitih manifestacija takvih ubistava raste, a nedostatak odgovornosti za takve zločine je norma. Takva ubistva nisu izolovani incidenti koji nastaju iznenada i neočekivano, već su krajnji čin nasilja koje se doživljava u kontinuumu nasilja. Žene su izložene kontinuiranom nasilju, a

³² Tekst konvencije dostupan na <https://rm.coe.int/168046246e>, pristupljeno 11.06.2023.1

³³ V. Konvencija Vijeća Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji, s. 48. dostupno na

<https://ravnopravnost.gov.hr/UserDocsImages/arhiva/images/pdf/Publikacija%20Konvencija%20Vije%C4%87a%20Europe%20o%20spre%C4%8Davanju%20i%20borbi%20protiv%20nasilja%20nad%20%C5%BEenama%20i%20nasilja%20u%20obitelji.pdf>, pristupljeno 11.06.2023.

život u uslovima rodno zasnovane diskriminacije i prijetnje uvijek je na „smrtnoj skali, uvijek u strahu od pogubljenja“. Ovo rezultira nemogućnošću života, i glavni je dio procesa smrti kada se smrtonosni čin konačno dogodi. Umjesto da služi izolovano ili u individualne svrhe, takvo nasilje slijedi institucionalnu logiku – da se razgraniči i održi hijerarhijski društveni odnosi rase, roda, seksualnosti i klase i, na taj način, da se održavaju nejednakost marginalizovanih zajednica.³⁴

Nakon objavljivanja ovog izvještaja u Beču je održan simpozij Akademskog komiteta sistema Ujedinjenih nacija, Small Arms Survey i Bečkog NVO komiteta o statusu žena, povodom obilježavanja Međunarodnog dana eliminacije nasilja nad ženama³⁵ na kojem su se učesnici dogovorili i usvojili Bečku deklaraciju o femicidu.

*Bečkom deklaracijom o femicidu*³⁶ iz 2012. godine, (Vienna Declaration on Femicide, 2012) potpisnici deklaracije su izrazili veliku zabrinutost zbog porasta broja femicida u svijetu i zbog činjenice da često ostaje nekažnjen, što ne samo da pojačava podčinjenost i odsustvo moći žena, već šalje i negativnu poruku društvu da je nasilje nad ženama prihvatljivo i neizbježno.

Ovom deklaracijom *femicid je definisan* kao ubistvo žena i djevojčica zbog njihovog pola, a može se između ostalog, javljati u sljedećim oblicima:

1. ubistva žene kao rezultat intimnog nasilja partnera;
2. mučenje i mizogino ubijanje žena;
3. ubijanje žena i djevojaka u ime “časti”;
4. ciljano ubijanje žena i djevojaka u kontekstu oružanih sukoba;
5. ubijanje žena povezano sa mirazom;
6. ubijanje žena i djevojaka zbog njihove seksualne orijentacije i rodno identiteta;
7. ubijanje aboridžinskih ili žena i djevojčica iz autohtonih grupa zbog njihovog roda;
8. ženski infanticid i rodno zasnovani feticid na osnovu pola;
9. smrti povezane sa genitalnim sakaćenjem;

³⁴ Report of the Special Rapporteur on violence against women, its causes and consequences Rashida Manjoo: 23 May 2012, dostupno na:

http://www.ohchr.org/Documents/Issues/Women/A.HRC.20.16_En.pdf, pristupljeno 10.06.2023.

³⁵ UNODC, Symposium on Femicide: A global issue that demands action!,

<https://www.unodc.org/unodc/en/ngos/DCN5-Symposium-on-femicide-a-global-issue-that-demands-action.html>, pristupljeno 20.07.2023.

³⁶ Na simpoziju Akademskog komiteta sistema Ujedinjenih nacija, Small Arms Survey i Bečkog NVO komiteta o statusu žena, povodom obilježavanja Međunarodnog dana eliminacije nasilja nad ženama, 2012. godine, učesnici su se dogovorili i usvojili ovu deklaraciju.

10. optužbe za veštičarenje i

11. druge oblike femicida povezane sa bandama, organizovanim kriminalom, dilerima droge, trgovinom ljudima, i trgovinom oružjem.

Potpisnici deklaracije naglašavaju da se tradicija i kultura ne mogu koristiti kao opravdanje za kršenje ženskih ljudskih prava, posebno prava na život i prava da budu slobodne od nasilja te da je potrebno uložiti napore na svim nivoima društva da bi se postiglo iskorjenjivanje femicida. Deklaracijom je ponovo potvrđena posvećenost zajedničkom radu na zaustavljanju femicida u potpunosti uz poštovanje nacionalnih i međunarodnih pravnih instrumenata i upućen poziv državama članicama da osmisle, primjene i procijene sveobuhvatne strategije i programe usmjerene na uklanjanje prepreka koje sprečavaju žene i djevojke da uživaju u potpunosti sva prava. Države članice treba da u javne programe obrazovanja intervenišu u pravcu osnaživanja žena i djevojaka, ali i senzibilizovanje muškaraca i dječaka, kako bi se promjenila svijest društva. Uz sve to neophodno je podsticati relevantne organizacije i institucije da provode istraživanja o femicidima, uključujući posebno prikupljanje podataka, analizu, evaluaciju programa uspostavljenih za borbu protiv femicida, i najviše efikasne politike za olakšavanje napora za iskorjenjivanje femicida.³⁷

³⁷ Deklaracija dostupna na <https://www.unodc.org/documents/commissions...>

III. – KRIVIČNI ZAKONIK REPUBLIKE SRPSKE

1. Krivično-pravna zaštita prava na život

Pravo na život je osnovno pravo svakog čovjeka na kojem se temelje sva ostala prava čovjeka. Stoga i zaštita ovog prava predstavlja osnov za realizaciju svih ostalih prava. Postoji veliki broj međunarodnih akata kojima se garantuje zaštita ovog prava od svih oblika ugrožavanja i povređivanja. Pri tome je bitno naglasiti da je zaštita ovog prava neutralna, tj. da međunarodni dokumenti u tom smislu ne prave razliku između muškaraca i žena već uspostavljaju sistem jednakosti i ravnopravnosti u zaštiti ovog prava.

Krivičnopravna zaštita ovog prava je rodno neutralna, što znači da se na jednak način štiti pravo na život koje pripada muškarcu i pravo na život koje pripada ženi³⁸. Međutim, treba primijetiti da postoje određeni oblici teškog ubistva, kao težeg oblika ubistva, kojima se na izvjestan način pruža pojačana zaštita prava na život žene. Obzirom da se u ovom radu bavimo femicidom kao najdrastičnijim oblikom povrede prava na život koje pripada ženi, pitanje je da li su u osnovi tog pojačanog vida krivičnopravne zaštite prava na život žene razlozi koji su u osnovi femicida? To nameće i drugo pitanje, odnosno, da li pravo na život žene treba da bude zaštićenije od prava na život koje pripada muškarcu, kao primjer pozitivne diskriminacije?

Uporednom analizom krivičnopravnih odredaba zakona u BiH i u regionu možemo doći do zaključka da postoje određene norme kojima se obezbjeđuje pojačana krivičnopravna zaštita prava na život čiji je subjekat žena. Međutim, u osnovi takve zaštite nisu razlozi koji stoje u osnovi femicida, kao što su mizoginija, niske pobude i slično, već činjenica da učinilac lišava života bremenitu ženu. Dakle, na izvjestan način on čini dvostruko ubistvo, jer lišavajući života ženu, lišava života i plod u njenoj utrobi.

2. Ubistvo

³⁸O krivičnopravnoj zaštiti prava na život opširnije v. Babić, Miloš, Marković, Ivanka, *Krivično pravo, posebni dio*, Pravni fakultet, Banja Luka, 2018. godine, str. 36-39.

Krivično djelo ubistva je osnovno krivično djelo iz grupe krivičnih djela kojima se štiti pravo na život od povređivanja. Krivični zakonik Republike Srpske³⁹ u članu 124 propisuje krivično djelo Ubistva:

- (1) Ko drugog liši života, kazniće se kaznom zatvora od pet do dvadeset godina.
- (2) Ako je djelo iz stava 1. ovog člana učinjeno pod posebno olakšavajućim okolnostima, učinilac će se kazniti kaznom zatvora od jedne do osam godina.

Dakle, iz prethodne norme je vidljivo da postoje dva oblika krivičnog djela ubistva. Prvi oblik djela predstavlja umišljajno lišenje života drugoga, pri čemu se pod pojmom „drugog“ podrazumijeva punoljetan čovjek, muškog ili ženskog pola. Radnja izvršenja je svaka radnja koja dovodi do lišenja života, odnosno do smrti drugog lica. Umišljaj, direktni ili eventualni je oblik vinosti koji sud mora utvrditi da bi mogao proglasiti učinioca krivično odgovornim.

Motivi ubistva, ukoliko se ne radi o motivu koji predstavlja kvalifikatornu okolnost ovog krivičnog djela, su irelevantni za primjenu ove inkriminacije. Međutim, sudovi bi trebali motive uzimati u obzir prilikom odmjeravanja kazne. Nažalost, sudska praksa često ne razmatra motiv ubistva kod ovog krivičnog djela u kontekst otežavajućih ili olakšavajućih okolnosti.

Drugi oblik djela predstavlja lakši, privilegovani oblik ubistva. Ovaj zaključak proizilazi iz visine kazne predviđene za ovo umišljajno ubistvo. I kod ovog oblika ubistva pol žrtve nije relevantan.

Analizom sudske prakse, koja će biti predstavljena u posebnom poglavlju ovog rada, utvrdili smo da postoje slučajevi ubistva koji po svojoj suštini predstavljaju femicid, a koji su podvedeni pod inkriminaciju ubistva.

3. Teško ubistvo

Teško ubistvo je inkriminacija koja predstavlja kvalifikovani oblik ubistva, odnosno umišljajno ubistvo praćeno određenim okolnostima koje mu daju teži oblik u odnosu na ubistvo iz člana 124. Krivičnog zakonika.⁴⁰

Teško ubistvo je normirano članom 125. Krivičnog zakonika na sljedeći način:

- (1) Kaznom zatvora najmanje deset godina ili kaznom doživotnog zatvora kazniće se:

³⁹ Krivični zakonik Republike Srpske ("Službeni glasnik RS", br. 64/2017, 104/2018 - odluka US, 15/2021 i 89/2021)

⁴⁰ Opširnije o ovom djelu v. Babić, M, Marković, I, op. cit. str. 42 -60.

- 1) ko drugog liši života na svirep ili podmukao način,
 - 2) ko drugog liši života iz koristoljublja, radi izvršenja ili prikrivanja drugog krivičnog djela, iz bezobzirne osvete, mržnje ili iz drugih naročito niskih pobuda,
 - 3) ko liši života člana svoje porodice kojeg je prethodno zlostavljao,
 - 4) ko drugog liši života pri bezobzirnem nasilničkom ponašanju,
 - 5) ko drugog liši života i pri tom umišljajno dovede u opasnost život još nekog lica,
 - 6) ko umišljajno liši života dva ili više lica, a ne radi se o ubistvu na mah, ubistvu djeteta pri porođaju ili ubistvu učinjenom pod posebno olakšavajućim okolnostima (član 124. stav 2),
 - 7) ko liši života djetete ili žensko lice za koje zna da je trudna,
 - 8) ko liši života sudiju ili javnog tužioca u vezi sa vršenjem njihove sudijske ili tužilačke dužnosti, ili ko liši života službeno ili vojno lice pri vršenju poslova bezbjednosti ili dužnosti čuvanja javnog reda, hvatanja učinioa krivičnog djela ili čuvanja lica lišenog slobode,
 - 9) ko drugog liši života pri izvršenju krivičnog djela razbojništva ili razbojničke krađe.
- (2) Kazna iz stava 1. ovog člana primijeniće se i kad je lišenje života izvršeno organizovano ili po narudžbi.

Iz prethodno navedenog je vidljivo da Krivični zakonik Republike Srpske ne sadrži posebno krivično djelo kojim bi se isključivo inkriminisalo ubistvo žene, tj. femicid. Međutim, vidljivo je da je zakonodavac određenim okolnostima, među kojima su i motivi ubistva i pol pasivnog subjekta, dao značaj kvalifikatornih okolnosti omogućavajući na taj način pravosudnoj zajednici da u takvim slučajevima reaguju najtežom krivičnom sankcijom, tj. kaznom doživotnog zatvora. Dakle, inkriminacije koje su rodno neutralne ipak u svojoj osnovi kriju femicid. Takav slučaj imamo npr. kod teškog ubistva izvršenog iz niskih pobuda, iz bezobzirne osvete ili iz mržnje, kao i u slučaju ubistva člana porodice koji je prethodno zlostavljan. Navedena tvrdnja proizilazi iz stava da se pod ove inkriminacije trebaju podvesti slučajevi ubistva bivšeg ili sadašnjeg bračnog ili vanbračnog partnera ili intimnog partnera iz ljubomore ili zbog prekida emotivne veze. U osnovi takvih ubistava je upravo motiv ljubomore iposesevnosti jer „njegova žena njemu pripada“, odnosno želja da se žena zadrži pod kontrolom ili da se kazni zbog neposlušnosti ili napuštanja te da se fizički uništi, a to su sve karakteristike femicida.

Obzirom da se u ovom radu bavimo femicidom, a da navedene oblike teškog ubistva možemo primijeniti na takve slučajeve, u nastavku rada ćemo se kratko osvrnuti na teorijske karakteristike ovih oblika teškog ubistva.

3.1. Ubistvo iz bezobzirne osvete, mržnje ili drugih naročito niskih pobuda

Zakonodavac je u čl. 125. st. 1. t. 2. predvidio poseban oblik teškog ubistva čiju kvalifikatornu okolnost predstavljaju određeni motivi, tj. koristoljublje, prikrivanje ili izvršenje drugog krivičnog djela, bezobzirna osveta, mržnja ili druge naročito niske pobude. Za potrebe ovog rada, analiziraćemo značenje motiva bezobzirna osveta, mržnja i druge naročito niske pobude, sa ciljem da utvrdimo da li se ubistva izvršena iz ovih motiva mogu dovesti u vezu sa femicidom.

Prilikom određivanja suštine ubistva iz bezobzirne osvete treba poći od pojma osvete. Osveta je svjesno činjenje štete drugom pojedincu ili skupini kojim se pokušava uzvratiti nanescena bol, uvreda ili gubitak, štetni čin - (stvarni ili percipirani) - za koji se smatra odgovornim taj isti pojedinac ili skupina. Osoba koja vrši osvetu (osvetnik ili osvetnici) su u tome prije svega motivisani vlastitim shvatanjem pravde, odnosno osjećajem bijesa i tuge izazvane djelom koje nastoje osvetiti, a za koje vjeruju da će nestati ako se uspostavi svojevrsna "ravnoteža", odnosno počinitelj bude kažnjen na isti ili još gori način. Žudnja za osvetom predstavlja jednu od najuniverzalnijih i najiskonskih ljudskih osjećaja i brojna društva su razvila kompleksne običaje, a kasnije i pravo, u nastojanju da je koliko-toliko regulišu, spriječe ili otklone neke od njenih neželjenih posljedica (najčešće u obliku eskalacije i stvaranja neprekidnog ciklusa nasilja kao što je npr. krvna osveta). Koncept osvete službeno odbacuje kao "primitivan" i izuzetno društveno opasan, pa tako i krivična prava mnogih država daju teže kvalifikacije krivičnim djelima počinjenima iz osvete.⁴¹

Osveta je reakcija kojom se zlo uzvraća za zlo. Smatra se da je osveta bezobzirna kada je usmjerena prema nedužnim licima ili kada postoji velika nesrazmjera između zla koje je nanesceno učiniocu i zla kojim vraća učinjeno zlo. Npr. za psihičku bol prouzrokovanu napuštanjem emotivne veze napušteno lice ubija drugu osobu. Bezobzirom osvetom se smatra i postupanje kojim se ne uvažava činjenica da je neko lice kažnjeno za učinjeno djelo, npr. otac ubija čovjeka koji mu je silovao kćerku nakon što je izdržao kaznu zatvora za to djelo.

U skladu sa odredbom člana 123. st. 1. t. 21 Krivičnog zakonika Republike Srpske, krivično djelo iz mržnje je djelo izvršeno u potpunosti ili djelimično zbog rase, nacionalne ili etničke pripadnosti, jezika, vjerskog uvjerenja, boje kože, pola ili seksualnog opredjeljenja,

⁴¹<https://hr.wikipedia.org/wiki/Osveta>, pristupljeno 23.06. 2023.

zdravstvenog statusa ili rodnog identiteta nekog lica. Dakle, ubistvo iz mržnje postoji ako je žrtva ubijena iz nekog navedenog razloga. Ako je žrtva žena, možemo govoriti o femicidu.

Ubistvo iz drugih naročito niskih pobuda predstavlja ubistvo motivisano nekim razlozima koji nisu obuhvaćeni prethodnim kvalifikatornim okolnostima. To bi mogao biti slučaj npr. ubistva supruge kako bi se zasnovala zajednica sa njegovom suprugom, ili obrnuto. Niska pobuda postoji i u slučaju ubistva lica koje za učinioca predstavlja prepreku u profesionalnom napredovanju. Ljubomora takođe može biti niska pobuda ako dovede do planiranog ubistva lica koje je objekat ljubomore.

3.2. Ubistvo člana porodice koji je prethodno zlostavljan

Ovaj oblik djela predstavlja umišljajno ubistvo člana porodice ili porodične zajednice koji je u prethodnom vremenu bio žrtva porodičnog nasilja. Polazeći od činjenice da se u navedenom slučaju ubistva radi zapravo o umišljajnom ubistvu člana porodice ili porodične zajednice koje se od drugih slučajeva ubistva razlikuje samo po specifičnom odnosu učinioca i žrtve, redaktori novog Krivičnog zakonika iz 2017. godine su ovaj oblik krivičnog djela nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici premjestili tamo gdje mu je i mjesto, tj. u oblike krivičnog djela teškog ubistva (čl. 125, st.1, t.3). Prema tome, onaj ko liši života člana svoje porodice kojeg je prethodno zlostavljao kazniće se kaznom zatvora najmanje deset godina ili kaznom doživotnog zatvora.

Smatramo da je ovaj oblik ubistva tipičan primjer femicida. Razlog tome leži u činjenici da su žrtve ovog ubistva najčešće žene koje su nakon dugogodišnjeg trpljenja nasilja, koje su nekada prijavljivale, a nekada ne, bile ubijene onog momenta kada su odlučile da više ne trpe nasilje i da napuste nasilnika.

4. Nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici

Republika Srpska je u svoje krivično zakonodavstvo davne 2000. godine unijela posebno krivično djelo pod nazivom „nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici“ kojim su inkriminirani svi oblici nasilja, te drsko i bezobzirno ponašanje kojim se ugrožava spokojstvo, tjelesni integritet ili duševno zdravlje člana porodice ili porodične zajednice. Iz zakonskog opisa djela je vidljivo da je inkriminacija rodno neutralna. Međutim, cilj ove

inkriminacije u vrijeme njenog uvođenja u naš krivičnopravni sistem, a i danas, jeste da se obezbijedi zaštita žene od nasilja koje doživljava u okviru porodice ili porodične zajednice. Krivično djelo Nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici⁴² ima nekoliko oblika djela koja se međusobno razlikuju obzirom na uzrast pasivnog subjekta, upotrebljeno sredstvo, težinu posljedice, a najteži oblik postoji u slučaju ako je usljed osnovnog oblika djela nastupila smrt pasivnog subjekta (krivično djelo kvalifikovano težom posljedicom).

Već na prvi pogled se može zaključiti da ova inkriminacija pruža zaštitu svim članovima porodice i porodične zajednice od svih oblika ugrožavanja i povrede njihovih osnovnih prava i sloboda u okviru porodice ili porodične zajednice. Međutim, žrtve su najčešće žene, tako da možemo reći da se nasilje u porodici često javlja kao predfaza ili pripremna radnja u odnosu na kasnije izvršeno ubistvo žene, tj. femicid. Sudska praksa bilježi slučajeve ubistva žene koja je bila ranije zlostavljana. U nekim slučajevima žrtva je prijavljivala nasilje u porodici, učiniocu su izricane i odgovarajuće mjere zaštite ili krivične sankcije, ali ga ništa nije spriječilo da izvrši ubistvo. Međutim, postoje i takvi slučajevi ubistava žena u kojima žena nikada nije prijavila da je žrtva nasilja, iako je nasilje trpila godinama. Nažalost, u onim slučajevima u kojima bi žena, koja je godinama trpila nasilje od strane svog partnera, prekratila to nasilje ubistvom nasilnika, postojanje dugotrajnog nasilja se nije uzimalo u obzir kao olakšavajuća okolnost.

⁴²Član 190. (Nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici) glasi: (1) Ko primjenom nasilja, prijetnjom da će napasti na život ili tijelo, drskim ili bezobzirnim ponašanjem ugrožava spokojstvo, tjelesni integritet ili duševno zdravlje člana svoje porodice ili porodične zajednice, kazniće se novčanom kaznom ili kaznom zatvora do tri godine.(2) Ako je pri izvršenju djela iz stava 1. ovog člana korišćeno oružje, opasno oruđe ili drugo sredstvo pogodno da tijelo teško povrijedi ili zdravlje naruši, učinilac će se kazniti kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina.(3) Ako je usljed djela iz st. 1. i 2. ovog člana nastupila teška tjelesna povreda ili teško narušavanje zdravlja ili su djela učinjena prema djetetu ili u prisustvu djeteta, učinilac će se kazniti kaznom zatvora od dvije do deset godina.(4) Ako je usljed djela iz st. 1, 2. i 3. ovog člana nastupila smrt člana porodice ili porodične zajednice, učinilac će se kazniti kaznom zatvora od tri do petnaest godina.(5) Ko prekrši zaštitne mjere ili hitne mjere zaštite od nasilja u porodici koje mu je sud odredio na osnovu zakona, kazniće se novčanom kaznom i kaznom zatvora do tri godine.(6) Članom porodice ili porodične zajednice, u smislu ovog krivičnog djela, smatraju se supružnici ili bivši supružnici i njihova djeca i djeca svakog od njih, vanbračni partneri ili bivši vanbračni partneri, njihova djeca ili djeca svakog od njih, srodnici po tazbini zaključno do drugog stepena bez obzira na činjenicu da je bračna zajednica prestala, roditelji sadašnjih i bivših bračnih i vanbračnih partnera, srodnici iz potpunog usvojenja u pravoj liniji bez ograničenja, a u pobočnoj zaključno sa četvrtim stepenom, kao i srodnici iz nepotpunog usvojenja, lica koja vezuje odnos starateljstva, lica koja žive ili su živjela u istom porodičnom domaćinstvu, bez obzira na srodstvo, lica koja imaju zajedničko dijete ili je dijete začeto, iako nikada nisu živjela u istom porodičnom domaćinstvu, te lica koja su međusobno bila ili su još u emotivnoj ili intimnoj vezi, nezavisno od toga da li učinilac dijeli ili je dijelio domaćinstvo sa žrtvom.

Odredbom stava 4. inkriminisana je situacija kada usljed nekog oblika krivičnog djela iz st. 1, 2. i 3. ovog člana nastupi smrt člana porodice ili porodične zajednice, što znači da ovdje imamo krivično djelo kvalifikovano težom posljedicom. Dakle, smrt člana porodice ili porodične zajednice nastupa kao posljedica radnji nasilja u porodici i obuhvaćena je nehatom učinioca. Učinioc je bio svjestan da usljed njegovog činenja ili nečinjenja može nastupiti smrtna posljedica, ali je olako držao da do nje neće doći ili da će je moći spriječiti. Njegova odgovornost postoji i u slučaju kada nije bio svjestan te mogućnosti, ali je prema okolnostima djela i svojim ličnim svojstvima bio dužan i mogao biti svjestan te činjenice. Iako je femicid najčešće umišljajno ubistvo žene mislimo da se i ovaj slučaj u kojem se žena javlja kao žrtva može smatrati femicidom.

5. Navođenje na samoubistvo i pomaganje u samoubistvu

Navođenje na samoubistvo i pomaganje u samoubistvu je krivično djelo koje se u sudskoj praksi izuzetno rijetko pojavljuje. Međutim, ne možemo se oteti utisku da se iza mnogih slučajeva samoubistava žena u svim životnim dobima krije zapravo prikriveni femicid, tj. da su mnoge žene zbog dugogodišnjeg nasilja od strane svog partnera i bezizlazne situacije iz kruga nasilja, same sebi oduzele život.⁴³

Dakle, poseban oblik, možemo reći prikriveni oblik femicida, postoji u svim slučajevima u kojima je žena zbog surovog i nečovječnog postupanja svog bračnog, vanbračnog ili intimnog partnera izvršila samoubistvo, a nasilnik je bio svjestan te mogućnosti. Često žene mole svoje partnere da prestanu sa nasiljem, govore da ne mogu dalje trpiti nasilje te da će izvršiti samoubistvo ako se to nastavi, ali nasilnik se na to ne osvrće. Ne preduzima ništa čak ni onda kada žena pokuša da izvrši samoubistvo pa ne uspije, smatrajući to samo pokušajem žene da ga zaplaši i zaustavi u daljem nasilju.

⁴³Krivični zakonik Republike Srpske u članu 129 predviđa: (1) Ko navede drugog na samoubistvo ili mu pomogne u samoubistvu, pa ovo bude izvršeno ili pokušano, kazniće se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina. (2) Kaznom iz stava 1. ovog člana kazniće se ko surovo ili nečovječno postupi sa licem koje se prema njemu nalazi u odnosu kakve podređenosti ili zavisnosti, pa ono usljed takvog postupanja izvrši samoubistvo koje se može pripisati nehatu učinioca. (3) Ko djelo iz stava 1. ovog člana izvrši prema licu čija je sposobnost da shvati značaj svog djela ili da upravlja svojim postupcima bila bitno smanjena, kazniće se kaznom zatvora od dvije do deset godina. (4) Ko djelo iz stava 1. ovog člana izvrši prema djetetu ili prema licu koje nije moglo shvatiti značaj svog djela ili upravljati svojim postupcima, kazniće se kaznom zatvora od pet do dvadeset godina. (5) Ko drugome pomogne u samoubistvu koje je izvršeno, pri čemu su postojale posebno olakšavajuće okolnosti, kazniće se novčanom kaznom ili kaznom zatvora do tri godine. (6) Ako je usljed djela iz st. 1. do 5. ovog člana samoubistvo samo pokušano, sud učinioca može blaže kazniti.

Prema podacima koji su navedeni u literaturi u periodu od 2010. do 2019. godine u Republici Srpskoj samoubistvo je izvršilo 499 žena i to najviše u 2011. godini kada je samoubistvo izvršilo 65 žena, a najmanje u 2019. godini kada je samoubistvo izvršilo 37 žena.⁴⁴ Mišljenja smo da bi bilo opravdano u svakom slučaju samoubistva žene, neovisno od toga da li je prethodno prijavljivala nasilje ili ne, detaljno ispitati odnos bračnog ili vanbračnog partnera prema njoj, te njegov doprinos u donošenju odluke o samoubistvu.

⁴⁴ Podaci navedeni prema Ninković, L, Marković, I, Žigić, R, Mileusnić, Ž, op. cit. str. 26..

IV. – NORMIRANJE FEMICIDA U DRUGIM ZAKONODAVSTVIMA

Kao što smo prethodno naveli, u Republici Srpskoj postoji neutralni koncept krivičnog prava zaštite prava na život koji polazi od stava da su svi ljudi, bez obzira na pol ili neke druge karakteristike ličnosti, pred zakonom jednaki. Stoga i osnovno krivično djelo kojim se štiti pravo na život, tj. ubistvo, ne pravi razliku između situacije kada je pasivni subjekat djela žena ili muškarac. Jedini slučaj u kojem zakonodavac pravi razliku između muškaraca i žena kao žrtava ubistva vezan je za trudnoću žene, a ne isključivo za njen pol, jer se ubistvo trudne žene za koju je učinilac znao da je bremenita pravno kvalifikuje kao teško ubistvo. Takav stav se pravda činjenicom da se u slučaju ubistva trudne žene, za koju učinilac zna da je bremenita, radi istovremeno o ubistvu žene i uništenju ljudskog zametka, kao potencijalnog subjekta prava na život. Dakle, nema razlike u pravnoj kvalifikaciji ubistva obzirom na pol pasivnog subjekta što znači da Krivični zakonik Republike Srpske ne predviđa femicid, tj. ubistvo žene zato što je žena, kao posebno krivično djelo. Ista situacija je i u Krivičnom zakonu Federacije BiH i Krivičnom zakonu Brčko Distrikta BiH.

Obzirom da je nadležnost u oblasti krivičnog zakonodavstva u Bosni i Hercegovini paralelno-podijeljena, isključivu nadležnost za krivičnopravnu zaštitu prava na život imaju entiteti i Brčko Distrikt.

Krivični zakon Federacije Bosne i Hercegovine⁴⁵ ne predviđa posebno krivično djelo pod nazivom „femicid“, ali predviđa druga krivična djela koja obuhvataju slučajeve rodno zasnovanih ubistava žena. U članu 166 (Ubistvo) u stavu 2. tačka c i d, se predviđa kazna zatvora najmanje deset godina ili kazna dugotrajnog zatvora za onog ko drugog usmrti iz mržnje, odnosno ko drugog usmrti iz bezobzirne osvete ili iz drugih niskih pobuda. Odredbom člana 2. (Značaj izraza u ovom zakonu) je predviđeno da je *krivično djelo* iz mržnje svako krivično djelo učinjeno zbog rasne pripadnosti, boje kože, vjerskog uvjerenja, nacionalnog ili etničkog porijekla, jezika, invaliditeta, pola, seksualne orijentacije ili rodnog identiteta druge osobe. U skladu sa tim moguće je da se ubistvo žene koje je učinjeno zbog pola ili rodnog identiteta, a koje u suštini predstavlja femicid, podvede pod ovaj oblik ubistva. O niskim

⁴⁵Krivični zakon Federacije BiH ("Sl. novine FBiH", br. 36/2003, 21/2004 - ispr., 69/2004, 18/2005, 42/2010, 42/2011, 59/2014, 76/2014, 46/2016 i 75/2017

pobudama je bilo riječi u prethodnom izlaganju, te na ovom mjestu nećemo o tome raspravljati.

Specifičan oblik femicida predstavlja i slučaj u kojem je nastupila smrt ženske osobe usljed protivpravnog prekida trudnoće izvršenog protiv njene volje. Takvu situaciju inkriminiše član 171 stav 4.- Protupravni prekid trudnoće. Neophodno je pomenuti i član 170. Učestvovanje u samoubistvu - jer, kao što smo to prethodno naveli, ovo krivično djelo krije slučajeve sofisticiranog navođenja na samoubistvo ili bijeg od stvarnosti onih žena koje su dugogodišnje žrtve nasilja u porodici. Međutim, nadležne institucije ne poklanjaju dovoljno pažnje slučajevima samoubistava, odnosno ne pokušavaju doći do istine o razlozima samoubistva.

Krivično djelo „Nasilje u porodici“ (član 222.) ima dva oblika u kojima se smrt pasivnog subjekta uzima kao kvalifikatorna okolnost. Prvi oblik djela (st. 4.) podrazumijeva postojanje krivičnog djela kvalifikovanog težom posljedicom, pri čemu učinilac djela mora postupati nehatno u odnosu na smrt pasivnog subjekta. Drugi oblik djela (stav 5) inkriminiše umišljajno ubistvo člana porodice kojeg je prethodno zlostavljao, a za njega je predviđena kazna zatvora najmanje deset godina ili kazna dugotrajnog zatvora (ista mjera kazne kao i za teško ubistvo. Kao što smo već rekli, ovo djelo je rodno neutralno i ne možemo ga svrstati u djela kojima se štiti isključivo ili jedino žensko lice. Međutim, praksa pokazuje da je pasivni subjekat najčešće žena. Smatramo da je navedene slučajeve opravdano smatrati oblikom femicida, tj. rodno zasnovanog ubistva žena.

Krivični zakon Brčko distrikta BiH⁴⁶ tretira ovu problematiku na skoro identičan način kao i KZ FBiH. U članu 163. (Ubistvo) u stavu 2. t. 3 i 4. predviđa oblike ubistva koje možemo dovesti u vezu sa femicidom. To je ubistvo iz mržnje i ubistvo iz bezobzirne osvete ili drugih niskih pobuda, za koje je predviđena kazna zatvora najmanje deset godina ili kazna dugotrajnog zatvora.

Kao i prethodno navedeni zakoni i ovaj zakon predviđa krivično djelo kojim se inkriminiše navođenje na samoubistvo, tj. Navođenje na samoubistvo i pomaganje u samoubistvu - Član 167., te ga ovdje pominjemo smatrajući da u nekim slučajevima predstavlja prikriveni femicid. Isto je i sa krivičnim djelom protivpravni prekid trudnoće (član 168).

⁴⁶Krivični zakon BD BiH ("Sl. glasnik Brčko distrikta BiH", br. 19/2020 - prečišćen tekst)

Krivično djelo - Nasilje u porodici (član 218) ima dva oblika djela koja mogu predstavljati femicid. To su odredbe stava 5 i 6 kojim se na isti način kao i u KZ FBiH inkriminišu situacije u kojima je usljed nasilja u porodici nastupila smrt člana porodice ili porodične zajednice, odnosno u kojima je učinilac umišljajno lišio života člana porodice kojeg je prethodno zlostavljao.

1.Femicid u zemljama evropskog kontinenta

Krivična zakonodavstva država u okruženju ne predviđaju femicid kao posebno krivično djelo. To ne znači da se na njihovoj teritoriji ne dešavaju ubistva žena koja su rodno zasnovana, već da zakonodavac nije još uvijek došao do zaključka da je, u cilju sprečavanja ubistava žena iz rodno zasnovanih razloga, neophodno unijeti u krivično zakonodavstvo posebno krivično djelo femicid.

S druge strane, u medijima se navode alarmantni podaci o broju ubijenih žena proteklih godina. Prema podacima Eurostata iz 2019. godine, u Evropi je 1.421 žena ubijena, četiri svakog dana, jedna na svakih šest sati: 285 u Francuskoj 276 u Njemačkoj, 126 u Španiji.⁴⁷U Ujedinjenom Kraljevstvu su između 2009. i 2018. "osobe muškog pola svakog trećeg dana ubile onu ženskog", navedeno je u desetogodišnjem izvještaju Popisa ubistava žena koji je objavljen u novembru mjesecu 2020.⁴⁸U Srbiji je u 2022. ubijeno 25 žena i jedna djevojčica, a do maja 2023. godine je izvršeno 17 femicida.⁴⁹Crna lista femicida u Hrvatskoj je podugačka, 2020. je ubijeno 19 žena od čega je 14 ubojstava klasificirano kao femicid, a u 2021. ubijeno je njih 14 od čega je 11 stradalo od ruke bliske osobe pa je Hrvatska na trećem mjestu Evropskoj uniji, kada je u pitanju broj ubojstava počinjenih na štetu žena.⁵⁰

Kao što smo rekli, u desetogodišnjem izvještaju Popisa ubistava žena koji je objavljen decembra 2020. godine, u Ujedinjenom Kraljevstvu su između 2009. i 2018. „osobe muškog pola svakog trećeg dana ubile onu ženskog pola.“To je bio povod da se Parlamentu Velike Britanije dostavi peticija u kojoj se traži da se femicid proglasi zločinom. Parlament je

⁴⁷Podaci navedeni prema <https://www.rts.rs/lat/vesti/svet/4603037/italije-nasilje-nad-zenama-ubistvo-femicid-pomoc.html>, pristupljeno 20.07.2023.

⁴⁸<https://www.index.hr/vijesti/clanak/sto-je-tocno-femicid-i-koliko-je-rasiren-po-svijetu/2307973.aspx>, pristupljeno 20.07.2023.

⁴⁹<https://www.slobodnaevropa.org/a/srbija-femicid-nasilje-zene-cutanje-institucije/32417025.html>, pristupljeno 20.07.2023.

⁵⁰<https://www.vecernji.hr/vijesti/femicid-ne-poznaje-niti-jedan-zakon-u-regiji-hrvatska-treca-u-eu-po-broju-ubojstava-zena-1650547>, pristupljeno 21.07.2023.

peticiju odbio navodeći: „Nije jasno što peticija traži od britanske vlade ili parlamenta. Ubistvo se već smatra zločinom, pa nismo sigurni što želite postići stvaranjem novog prekršaja.“⁵¹

Bilo je prijedloga da se pojam femicida uvede u Kazneni zakon Hrvatske te da se kvalifikuje kao ubistvo u kontekstu zločina iz mržnje prema ženama, ali je Vlada taj prijedlog odbila jer je smatrala da je postojeća definicija zločina iz mržnje dovoljna jer je krivično djelo izvršeno zbog pola druge osobe već uvršteno u zločine iz mržnje.⁵²

Prema izvještavanju pojedinih medija, Vlada Belgije je odlučila da ubistvo žena ili djevojčica zbog njihove rodne pripadnosti ubuduće bude tretirano kao posebno krivično djelo, a planira se i usvajanje okvirnog zakona sa paketom mjera koje treba da unaprijede prevenciju femicida. Savezna vlada u Briselu usvojila je nacrt okvirnog "Zakona o prevenciji i suzbijanju femicida, rodno specifičnih ubistava i nasilja koje im prethodi" u kojem se pravi distinkcija između posebnih oblika femicida, kao što su intimni, neintimni i indirektni femicid, kao i ubistvo zasnovano na polu. Uz to, u zakonu su definisane i različite vrste nasilja koje mogu da prethode takvom ubistvu, na primjer seksualno ili psihičko nasilje.⁵³

U većini evropskih država pojam femicida nije unesen u krivično zakonodavstvo. Izuzetak predstavlja Malta u kojoj je poslednjim izmjenama krivičnog zakonodavstva iz juna mjeseca 2022. godine uveden pojam femicida, kao otežavajuće okolnosti pri izvršenju krivičnog djela namjernog ubistva ili pokušaja namjernog ubistva lica ženskog pola. U takvim slučajevima, u skladu sa ovim članom, sud će pri utvrđivanju kazne, kao otežavajuće okolnosti koje onemogućavaju izricanje blaže kazne za ovo krivično djelo, razmotriti da li je ubistvo ili pokušaj ubistva:

- bilo posljedica nasilja počinjenog od strane intimnog partnera sa kojim je žrtvabila u vezi, ili je i dalje u vezi, ili od strane aktuelnog ili bivšeg supružnika;
- bilo posljedica nasilja od strane jednog ili više članova porodice;

⁵¹<https://www.danas.rs/svet/sta-je-femicid-i-koliko-je-rasiren-po-evropi-i-svetu/> pristupljeno 21.07.2023.

⁵² Klub zastupnika Socijaldemokrata je 1. prosinca 2021. poslao u Sabor prijedlog da se femicid uvrsti u čl. 87. toč. 21. KZ-a koji definira zločin iz mržnje. Naime, prijedlog je bio da se femicid kvalificira kao ubojstvo u kontekstu zločina iz mržnje prema ženama, dok bi se u okolnostima kada zakonodavac nije izričito propisao teže kažnjavanje takva kvalifikacija smatrala otegotnom okolnošću. No, Vlada je taj prijedlog odbila jer je smatrala da je postojeća definicija zločina iz mržnje dostatna budući da je kazneno djelo počinjeno zbog spola druge osobe ionako uvršteno u zločine iz mržnje. Navedeno prema

<https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/ovaj-mucni-primjer-najbolje-svjedoci-o-neozbiljnom-shvacanju-nasilja-u-obitelji-slusajte-samo-sto-su-rekli-toj-zeni-15283343>, pristupljeno 21.07.2023.

⁵³Navedeno prema <https://federalna.ba/u-belgiji-femicid-dobija-poseban-zakon-ekocid-postaje-krivicno-djelo-8t0lh> pristupljeno 10.07.2023.

- bilo počinjeno iz mizoginih motiva;
- bilo počinjeno iz razloga časti počinioca, ili porodične reputacije, ili iz razloga povezanih sa religijskim ili kulturnim vjerovanjima ili praksama;
- bilo počinjeno iz motiva zasnovanog na rodu, rodnom identitetu, polu ili seksualnoorijentaciji žrtve;
- bilo počinjeno kao posljedica seksualnog nasilja ili čina seksualne prirode;
- bilo počinjeno zato što je žrtva bila uključena u prostituciju, podvrgnuta seksualnoj eksploataciji ili bila žrtva trafikinga u svrhe seksualne eksploatacije.⁵⁴

U Kipru je izmijenjen Zakon o prevenciji i borbi protiv nasilja nad ženama u julu 2022. godine i tom prilikom je propisano da se lice koje nezakonitim činom ilinečinjem prouzrokuje smrt žene smatra krivim za krivično djelo femicid i kažnjavase doživotnom kaznom zatvora. Prilikom izricanja kazne za krivično djelo femicid, otežavajućom okolnošću se smatra ukoliko je smrt nastupila usljed:

- a) nasilja od strane romantičnog partnera⁵⁵;
- b) mizoginog mučenja ili nasilja;
- c) porodičnog nasilja;
- d) nasilja zbog odbrane časti;
- e) nasilja zbog religijskih uvjerenja;
- f) nasilja zbog seksualne orijentacije ili rodnog identiteta;
- g) izvršavanja krivičnog djela sakaćenja ženskih genitalija propisanog Krivičnim zakonikom;
- h) nasilja u cilju seksualne eksploatacije i/ili trgovine ljudima i/ili trgovine drogom i/ili organizovanog kriminala;
- i) nasilja u cilju ostvarivanja nedozvoljenog seksualnog odnosa;
- j) ciljanog nasilja nad ženama u kontekstu oružanih sukoba.⁵⁶

Dakle, nijedna država članica EU nije u krivičnom zakonu definisala femicid kao samostalno krivično djelo jer većina evropskih vlada smatra da je femicid inkorporiran u samo krivično djelo ubistva tj. teškog ubistva i da nema potrebe da se femicid posebno reguliše i izdvoji kao

⁵⁴ V. *Femicid u krivičnom zakonodavstvu država EU i Latinske Amerike, komparativni pregled*, Istraživački centar, Podgorica, februar 2023., str. 10,11. dostupno na <https://api.skupstina.me/media/files> pristupljeno 10.6.2023.

⁵⁵ Romantičnim partnerom se u skladu sa tim zakonom smatra bivši ili sadašnji partner nezavisno od toga da li je živio sa žrtvom ili ne.

⁵⁶ V. *Femicid u krivičnom zakonodavstvu država EU i Latinske Amerike, komparativni pregled*, op. cit. str. 9.

posebno krivično djelo. Međutim, treba reći da veći broj ovih država u svojim zakonima predviđa ubistvo iz mržnje, pod kojim se podrazumijeva i rodno motivisano ubistvo žene, tj. ubistvo žene zbog njenog pola.

2.Femicid u zemljama Latinske i Južne Amerike

Femicid je kao posebno krivično djelo uveden u krivična zakonodavstva nekoliko država Latinske i Južne Amerike, poput Argentine, Venecuele, Kolumbije, Ekvadora, El Salvadora, Gvatemale, Meksika, Nikaragve, Paname, Paragvaja, Perua, Bolivije i Urugvaja, Brazil, Čile, Kolumbija, El Salvador, Gvatemala, Honduras, Venecuela, Domionikanska Republika, itd.⁵⁷U nastavku ovog rada daćemo prikaz nekoliko zakonskih rješenja.

Krivični zakon **Bolivije** u članu 252 reguliše Feminicid na sljedeći način:

Ko ubije ženu u bilo kojoj od sljedećih okolnosti, biće osuđen na kaznu zatvora u trajanju od 30 godina bez mogućnosti uslovnog otpusta:

1. Izvršilac je sadašnji ili bivši supružnik ili partneržrtve, ili je s njom povezan analognim emotivnim ili intimnim odnosom, bez obzira da li žive zajedno ili ne;
2. Žrtva odbija da uspostavi vezu, zaljubi se ili pruži naklonost ili intimnost izvršiocu;
3. Kada je žrtva trudna;
4. Kada je žrtva u položaju podređenosti ili zavisnosti u odnosu na izvršioca, ili ima prijateljski, radni odnos ili poznanstvo sa izvršiocom;
5. Žrtva je u ranjivoj situaciji;
6. Kada je prije smrti žena bila žrtva fizičkog, psihičkog, seksualnog ili ekonomskog nasilja koje je počinio istinapadač;
7. Kada djelu prethodi krivično djelo protiv individualnih ili seksualnih sloboda žrtve;
8. Kada je smrt povezana sa trgovinom ljudima;
9. Kada je smrt rezultat obreda, grupnog izvršenja ili kulturne prakse.⁵⁸

Iz navedene definicije se vidi da je bolivijski zakonodavac taksativno naveo slučajeve ubistva žene koji se smatraju femicidom. Ovakav kazuistički pristup u normiranju nekog krivičnog djela daje smjernice sudskoj praksi, ali s druge strane, može biti i ograničavajući jer

⁵⁷Više o ovome v. *Analysis of femicide/feminicide legislation in Latin America and the Caribbean and proposal for a model Law*, dostupno na <https://lac.unwomen.org/en/digiteca/publicaciones/2018/12/analisis-legislacion-femicidio-femicidio-modelo-de-ley>, pristupljeno 21.07.2023.

⁵⁸ Ibid. str. 66

onemogućava primjenu ove inkriminacije na neke druge slučajeve koji se mogu eventualno pojaviti u praksi.

Kolumbija u svom Krivičnom zakoniku u članu 104 A definiše feminicid na sljedeći način:

„Onaj ko uzrokuje smrt žene jer je žena, zbog njenog rodnog identiteta, ili kada bilo koji od sljedećih razloga postoje trenutno ili ranije, biće osuđen na 250 do 500 mjeseci zatvora:

- a. Ima ili je imao porodičnu vezu, intimnu ili vanbračnu vezu, prijateljstvo, druženje, odnos na radnom mjestu i izvršilac je ciklusa fizičkog, seksualnog, psihičkog ili porodičnog nasilja prema žrtvi koje prethodi počinjenom zločinu protiv nje;
- b. Vršiti rodno zasnovano ugnjetavanje ili kontrolu nad tijelom i životom žene i donosi odluke o njenom životu i seksualnosti;
- c. Počini zločin dok eksploatira odnos nejednake moći nad ženama, koja se izražava kroz ličnu, ekonomsku, seksualnu, vojnu, političku ili socio-kulturnu hijerarhiju;
- d. Počini zločin u cilju izazivanja terorističkog poniženja onih koji se smatraju neprijateljima;
- e. Prethodno postojeći incidenti prijetnji ili nasilja protiv žrtve kod kuće, u porodici, na radnom mjestu ili u školi od strane izvršioca ili rodno zasnovanog nasilja koje je počinio počinilac protiv žrtve, bez obzira na to da li je prijavila nasilje vlasti ili ne;
- f. Žrtva je nestala ili joj je zabranjena komunikacija sa drugima ili je lišena slobode kretanja prije ubistva, bez obzira koliko je ono trajalo.“

Interesantno je da ovaj zakonodavac predviđa i teži oblik krivičnog djela tako što u članu 104 B predviđa strožu kaznu za slučaj feminicida tako što propisuje:

„Kaznom zatvora od 500 do 600 mjeseci kazniće se učinilac ako je femicid počinjen:

- a) Kada je izvršilac javni službenik i krivična djela počinio zloupotrebom položaja;
- b) Kada je počinjeno kažnjivo ponašanje protiv žene mlađe od 18 godina ili je žena starija od 60 godina ili žena koja je trudna;
- c) Kada je djelo počinilo više od 2 lica;
- d) Kada je žrtva fizički, psihički ili senzorno onesposobljena, nalazi se u situaciji prisilnog premještanja ili je član marginalizovane etničke grupa ili seksualne orijentacije;
- e) Kada je kažnjivo djelo počinjeno u prisustvu bilo kojeg člana porodice žrtve;
- f) Kada je zločin počinjen nakon seksualnog napada, kao dio obreda, uključuje radnjeno sakćenje genitalija ili bilo koja druga vrsta napada ili fizičke ili psihičke patnje;

g) Izvršeno je pod bilo kojom od otežavajućih okolnosti opisane u brojevima 1, 3, 5, 6, 7 i 8 člana 104. ovog zakonika.⁵⁹

Dominikanska Republika u Krivičnom zakoniku iz 2014. godine u članu 100 propisuje Feminicid:

„Onaj ko je ima, imao ili pokušavati ljubavnu vezu i ubije ženu, čini krivično djelo FEMINICID, za koje je propisana kazna od 30 do 40 godina zatvora.“

U članu 99. predviđa krivično djelo Teško ubistvo:

U sljedećim slučajevima, ubistvo će biti kažnjeno kaznom zatvora od 30 do 40 godina, ne dovodeći u pitanje ono utvrđeno članovima 49. i 50 ovog zakona:

- 1) ako prethodi ili prati drugo ubistvo, ili drugo krivično djelo;
- 2) ako se namjerava pripremiti ili olakšati izvršenje drugog zločina ili prekršaja, pomaže u bijegu ili osiguravanje kažnjivosti počinioca zločina;
- 3) učinjeno s predumišljajem ili iz zasluge, u kom slučaju će se zločin smatrati ubistvom;
- 4) ako je učinjeno prema sljedećim licima:
 - a) dijete ili adolescent;
 - b) predak ili potomak bilo kojeg stepena, ili usvojenci majka ili otac, ako je veza očigledna i poznata izvršiocu;
 - c) član porodice drugog stepena, ako je veza očigledna ili poznata izvršiocu;
 - d) osoba sa visokim rizikom zbog starosti, bolesti, fizičke prirode ili psihičkog invaliditeta, ili trudnoće, ako je stanje očigledno ili poznato počiniocu;
 - e) predsjednik ili potpredsjednik Republike; Senator ili Predstavnik; sudija koji radi u pravosuđu, Ustavni sud, ili Viši izborni sud; član Centralne izborne komisije ili računska komora; javni branilac; član Ministarstva javnosti; ili bilo koje druge odgovorne osobe za administraciju ili odgovornu za javnu službu misiju i ko obavlja njihovu javnu funkciju, ako uloga žrtve je očigledna ili poznata počiniocu;
 - f) žrtva je tužilac, civilni akter ili svjedok prethodnog krivičnog djela, ako je ubistvo počinjeno radi ometanja svjedočenja ili pravne aktivnosti ili da se proglase kao svjedok krivičnom gonjenju, ili tokom pravnog postupka ili tužbe ili već podnesenog svjedočenja;
 - g) tužilac, koji je podigao optužnicu ili namjerava da je podigne, tokom suđenja u kojem učestvuje počinitelj;

⁵⁹ Ibid. str. 68,69.

- h) supružnik, bivši supružnik, vanbračni partner, bivšivanbračni partner počinioca;
- i) bilo koja osoba zbog svog pola ili seksualne sklonosti ili orijentacija.⁶⁰

Iz prethodnog je vidljivo da je zakonodavac predvidio postojanje teškog ubistva u slučaju kada je pasivni subjekat supružnik ili vanbračni partner, sadašnji ili bivši, zatim bilo koja osoba koja je ubijena zbog svog pola ili član porodice čime su obuhvaćene situacije koje se podvode pod pojam femicida. Međutim, i pored toga, zakonodavac je posebno normirao krivično djelo femicid i ograničio ga na slučajeve ubistava žena koji su motivisani ljubavnom vezom koju je imao ili koju je bezuspješno pokušao ostvariti sa ženom, žrtvom ubistva.

Gvatemala ima poseban Zakon protiv femicida i drugih oblika nasilja protiv žena kojim u članu 6 definiše femicid na sljedeći način:

„Onaj ko, u okviru nejednakih odnosa moći između muškaraca i žena, ubija ženu jer je žena, čini zločin femicid, ako postoje bilo koje od sljedećih okolnosti:

- a. Nakon neuspješnog pokušaja da uspostavi ili ponovo uspostavi intimnu vezu sa žrtvom;
- b. U vrijeme kada je djelo počinjeno bio je ili je ranije bio u porodičnoj vezi, bračnom odnosu, vanbračnoj vezi, intimnoj vezi ili vezi za izlaske, prijateljstvo, druženje ili radni odnos sa žrtvom;
- c. Kao rezultat ponovljenih incidenata nasilja nad žrtvom;
- d. Kao rezultat grupnih obreda, korištenja oružja bilo koje vrste;
- e. Ponižavanje leša žrtve radi seksualnog zadovoljstva, činjenje djela genitalnog sakaćenja ili bilo koje druge vrste sakaćenje;
- f. Zbog mizoginije;
- g. Kada je djelo počinjeno u prisustvu žrtve;
- h. Istovremeno sa bilo kojim od kvalifikacija okolnosti navedene u članu 132. KZ;

Osoba odgovorna za ovaj zločin će biti osuđena na kaznu zatvora u trajanju od 25 do 50 godina

i neće moći smanjiti kaznu ni iz jednog razloga. Osobe osuđene za ovo krivično djelo neće biti podobne za sve alternativne mjere.⁶¹

⁶⁰ Ibid, str. 69.70.

⁶¹ Ibid., str. 71

Meksiko u svom Krivičnom zakoniku u članu 325 propisuje:

„ Ko liši ženu života zbog njenog pola čini krivično djelo ubistvo žena (femicid). Sljedeće okolnosti utvrđuju postojanje rodno zasnovanog motiva:

I. Žrtva ima znakove seksualnog nasilja bilo koje vrste;

II. Počinitelj je nanio uvredljive ili ponižavajuće povrede ili sakaćenja na tijelu žrtve prije ili nakon smrti, ili počinio djela nekrofilije;

III. Postoje prethodni incidenti ili informacije o bilo kom obliku nasilja koje je izvršilac počinio nad žrtvom kod kuće, na poslu ili u školi,

IV. Žrtva i počinitelj su imali sentimentalni, intimni odnos ili odnos zasnovan na povjerenju;

V. Postoje dokazi da je počinitelj prijetio vezi sa krivičnim djelom, uznemiravao ili povrijedio

žrtvu;

VI. Žrtva je bila nestala ili nedostupna za komunikaciju prije smrti, bez obzira koliko dugo;

VII. Leš žrtve je bio izložen ili prikazan javnom mjestu.

Za krivično djelo ubistvo žena zapriječena je kazna od 40 na 70 godina zatvora i novčana kazna od 500 do 100 dana.

Pored kazni opisanih u ovom članu, izvršilac će izgubiti sva prava povezana sa žrtvom, uključujući i nasljedna.

U slučaju da nije dokazano ubistvo žena, (tj. femicid), primjenjuje se zakon koji definiše ubistvo.

Javni službenik koji je zlonamjerno ili iz nemara, odgađa ili ometa pristup ili provođenje pravde

biće kažnjen i osuđen na kaznu zatvora u trajanju od 3 do 8 godina i kažnjava se novčanom kaznom od 500 do 100 dana. Osim toga, on će biti otpušten sa posla i diskvalifikovan na 3 do 10 godina od prihvatanja bilo kojeg drugog javnog posla, odgovornosti ili provizija.⁶²

Dakle, zakonodavac je izričito naveo situacije u kojima se smatra da postoji rodno zasnovano ubistvo žena, odnosno u kojima se smatra da postoji femicid, odnosno ubistvo žene iz rodno zasnovanih motiva. Međutim, u literaturi se navodi da ove odredbe i kazne nisu dovele do većih stopa osuda ili smanjenja ovih zločina. Novinarka Meghan Beatley se osvrnula na

⁶² Ibid. str. 72.

Meksiko i napisala kako ovakav zakon čak otežava situaciju ženama. "Paradoksalno, čak i kad su ubojice žena uhvaćene i procesuirane, kategorija femicida je otežala njihovu presudu", navodi Beatley. Razlog tome je što tužitelji moraju dokazati izvan svake sumnje da je taj zločin počinjen jer je žrtva bila žena.⁶³

Venecuela od 2014. godine ima poseban Zakon o pravu žena na slobodan život od nasilja koji u članu 57 definiše:

„Ko namjerno izazove smrt ženena osnovu motiva mržnje ili prezira prema ženama, čini krivično djelo femicid, za koje je propisana kazna od 20 do 25 godina u zatvoru.

Sljedeće okolnosti se smatraju konstitutivnimobilježjem mržnje ili prezira prema ženama:

U kontekstu odnosa rodno zasnovane kontrole ili potčinjavanja:

1. Žrtva ima znakove seksualnog nasilja;
2. Žrtva ima znakove ponižavajućih povreda i sakaćenje koje se dogodilo prije ili postmortem;
3. Leš žrtve je izložen ili prikazan najavnom mestu;
4. Počinitelj je iskoristio visoko rizičnu situaciju žrtve ili fizičku ili psihičku ranjivost;
5. Prethodno je postojale nasilje predviđeno zakonom, bilo da je prijavljeno ili ne od strane žrtve.

Osoba osuđena za zločin kojim se krše ljudska prava gubi pravo na pravni postupak i primjenu alternativne mjere izvršenja kazne.

Interesantno je da Venecuela posebno definiše navođenje na samoubistvo žene iz mizoginih razloga, čime se zapravo potvrđuje teza da mnogi slučajevi samoubistava žena predstavljaju skriveni femicid.

Član 59. glasi:

„Ko je podstakao ženu na samoubistvo će biti kažnjen. Ako samoubistvo uspije, kazna će biti od 10 do 15 godina zatvora. Ako samoubistvo ne uspije, kazna će biti jednaka onoj koja se primjenjuje u zakonu za ekvivalentne tjelesne povrede.

U oba slučaja, motiv mržnje ili prezira prema ženama mora biti dokazan.“⁶⁴

⁶³<https://www.index.hr/vijesti/clanak/sto-je-tocno-femicid-i-koliko-je-rasiren-po-svijetu/2307973.aspx>, pristupljeno 21.07.2023.

⁶⁴ V. *Analysis of femicide/feminicide legislation in Latin America and the Caribbean and proposal for a model Law*, str. 76

V. – KVALITATIVNA ANALIZA SUDSKE PRAKSE

Kvalitativna analiza presuda donesenih u sudovima u Bosni i Hercegovini u slučajevima ubistva ili pokušaja ubistva u kojima je žrtva žena, ima za cilj da otkrije odnos pravosudne zajednice prema femicidu.⁶⁵

1. Pokušaj ubistva bivše vanbračne supruge

U presudi broj 11 0 K 00 9475 12 K od 06.12.2012. godine, utvrđeno je da optuženi L. Ž. kriv zato što je:“

„Dana 14.05.2012. godine oko 11,00 časova u P....., u Ul., u ugostiteljskom objektu "S.... ", vlasništvo K. M., prišao stolu za kojim je sjedila oštećena M. S., koja je njegova bivša vanbračna suprug, sjeo za sto, te u namjeri da liši života M. S., nožem, dužine oštrice 9 cm, ubo oštećenu M. S. u predjelu stomaka, a potom napustio lice mjesta, a na koji način je oštećenoj nanio laku tjelesnu povredu u vidu ubodnoredne rane prednjeg zida trbuha-pupčanoželudačnog predjela.

Dakle, drugog pokušao da liši života

čime je počinio krivično djelo ubistva u pokušaju iz člana 148. stav 1. a u vezi sa članom 20. KZ RS .

Pa sud optuženog za počinjeno krivično djelo, uz primjenu člana 32. stav 1, člana 33. stav 1. KZ RS, člana 38. stav 1. tačka 2. i 39. stav 1. tačka 2. KZ RS

osuđuje na kaznu zatvora u trajanju od 3 (tri) godine.“

⁶⁵ Predmet analize su presude donesene od strane sudova u Republici Srpskoj, Federaciji Bosne i Hercegovine i Brčko distrikta Bosne i Hercegovine koje se mogu dovesti u vezu sa ovom problematikom.

Analizom podataka koji su navedeni u presudi može se zaključiti da je nadležno tužilaštvo protiv optuženog podiglo optužnicu za pokušaj krivičnog djela ubistva iz člana 148. stav 1. iako iz svih okolnosti koje su navedene u obrazloženju presude, a koje su bile poznate tužilaštvu, proizilazi da se radi o slučaju u kojem je postojalo duževremeno nasilje prema žrtvi koja je bila u vanbračnoj vezi sa optuženim sa kojim ima dijete i koje je kulminiralo nanošenjem ubodne rane u stomak žrtve.

Prema našem mišljenju, u pitanju je tipičan slučaj rodno zasnovanog nasilja koje prethodi femicidu, a koji je u vrijeme dešavanja bio obuhvaćen inkriminacijom Nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici (član 208. st. 5 - „ko liši života člana porodice ili porodične zajednice kojeg je prethodno zlostavljao, kazniće se zatvorom najmanje deset godina“). Prethodno zlostavljanje, povređivanje i prijetnje upućivane žrtvi od strane optuženog, a što je sve bilo poznato tužilaštvu jer se to navodi u izjavama svjedoka optužbe, su u ovom slučaju zanemarene zbog čega je izvršena i pogrešna pravna kvalifikacija djela.

Smatramo da je u konkretnom slučaju tužilaštvo moralo uzeti u obzir nasilje koje je učinilac djela vršio prema žrtvi u ranijem periodu jer je ono prethodilo konkretnom događaju u kojem učinilac zadaje udarac nožem u stomak žrtve i jer je konkretan događaj bio logičan nastavak nasilja odnosno, realizacija prijetnji koje su upućivane žrtvi u prethodnom periodu.⁶⁶ Nažalost, tužilaštvo je zanemarilo navedene činjenice i podiglo optužnicu za pokušaj ubistva.⁶⁷ Na taj način se derogira značaj krivičnopravne zaštite žrtve nasilja u porodici ili porodičnoj zajednici (koje su najčešće žene) koja je uspostavljena kroz poseban oblik ovog djela, odnosno ubistvo člana porodici ili porodične zajednice kojeg je učinilac prethodno zlostavljao i za koji je, u vrijeme izvršenja ovog djela, bila zapriječena kazna zatvora od deset do 20 godina.

U obrazloženju presude se navode izjave svjedoka koji su saslušani kao dokazi optužbe:

„Svjedok M. S. je navela da je bila u vanbračnoj vezi sa optuženim koja je trajala 7 godina i da imaju kćerku od 6 godina, da je bila otišla od optuženog u stan sa bratom i sestrom, da su se viđali ona i optuženi, da je to trajalo oko tri mjeseca da je optuženi stalno pravio probleme, da je u posljednja 2 mjeseca od događaja optuženi joj stalno prijetio, dolazio u

⁶⁶Nažalost, žrtva nije koristila mogućnosti koje joj pruža pravni sistem, među koje spada i pružanje besplatne pravne pomoći žrtvi nasilja u porodici. V. Milijana Buha, Pravo na besplatnu pravnu pomoć u krivičnom postupku BiH, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Nišu, 2020.

⁶⁷ Obzirom da ne postoji mogućnost ponovnog suđenja za isti činjenični opis djela, ovako postavljena pravna kvalifikacija ostaje trajno u sudskoj praksi. V. o tome vidite kod Milijana Buha, Načelo ne bis in idem u odnosu na tužilačke i neke sudske odluke, *Kriminalističke teme, Časopis za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije*, 2021.

objekat u kojem radi, pa ako vidi da ima neko od gostiju da je izvodio gosta ili nju, da je napadao. Takođe navodi da je prije 2 godine joj optuženi nanio tjelesne povrede da je krivično odgovarao, da je veza sa njim bila stalno u nekim problemima, strahu. Dana 14. maja je bila u ugostiteljskom objektu "S....." u kojoj je radila, da je sa njom bila njena sestra i kćerkica N. kao i radna kolegica S. D.. Da je bilo negdje 10-10.30 časova da su sjedili za stolom i pili kafu, da je kroz staklo vidjela da optuženi ulazi, da je sjeo na mjesto gdje je sjedila D., da mu je rekla "Ž. ne možeš sjesti tu, tu sjedi D.", da je on rekao "samo malo" i da ona ne zna šta se desilo samo je vidjela nož u stomaku, da je izvadila nož i da je stavila stolnjak na ranu da ne krvari i da je dijete počelo da vrišti. Navodi da dan prije ovog događaja su čistili ovaj lokal, da je optuženi tu stalno sjedio, stalno provocirao, da joj je stalno pokazivao prstom ispod grla, da ona Ž. poznaje dosta dugo, tako da je njegove prijetnje shvatala ozbiljno, da joj je od prvog dana veze govorio da vezu mogu završiti da jedno od njih budu mrtvi. Pojašnjava da zna da nema objašnjenja zašto je ostajala u vezi sa Ž. pored svih problema koje je imala, pa navodi da ga je voljela, da je pokušavala i radi tog djeteta koje ima sa Ž.. Da joj je žao što je tu bila prisutna njihova kćerkica, koja je vidjela nož i koja zbog ovog doživljenog ima problema. Na pitanje branioca odgovara da nije optuženom prigovarala da je bio slab muškarac, da su to bile njegove riječi da je govorio da on njoj nije dovoljan, da joj treba mlađi, da je tačno da je mnoge goste izvodio iz lokala i da je to bilo i na par dana prije događaja, da je tačno da je optuženi davao novac za kćerku. Na pitanje optuženog odgovara da je tačno da je prije par dana prije događaja imala kontakt ne sa optuženim nego sa njegovim bratom koji je nju pozvao da je vidi. Da je tačno da joj je prijetio da će je zaklati pokazujući prstom ispod grla, da je stalno pozivao telefonom govoreći da se moraju vidjeti, da mu je ona odgovarala da neće, da ona nije primijetila toga dana da on nosi nož, da misli da je sjedio kada joj je zadao udarac nožem. Pojašnjava da joj je poznato da je optuženi lovac, da stalno nosi nož, a da noževe niti viljuške ne drže u objektu. Vezano za krivično gonjenje izjašnjava se da ovoga puta ne može oprostiti optuženom, da mu je mnogo puta oprostila i povukla optužbu.

Svjedok P. Z. sestra oštećene je navela da joj je poznato da je njena sestra bila duže u vezi sa Ž., da je Ž. uvijek bio ljubomoran, veče prije događaja da su ona i sestra ležale u krevetu, da je sve čula kada je S. pričala sa Ž., da joj je Ž. prijetio i rekao da će je prije ubiti nego da ona bude s drugim, da mu je često prekidala vezu, da njena sestra ništa nije preduzela jer je Ž. njenoj sestri stalno prijetio. Da je bila prisutna prije ovog događaja da se u kafani počeo prepirati sa S., da joj je pokazivao prstom ispod vrata kao da će je zaklati, da je ona to

vidjela. Dan prije događaja da je optuženi vrijeđao S., govorio joj da je glupača, krava, da je često vidjela čakiju džepnu kod optuženog, nož nije vidjela. Navodi da sestra nije nikad puno pričala o svojim problemima sa Ž.. Da joj je poznato da je Ž. isto jednom ubo S. u rame.

Svjedok S. D. je navela da je zaposlena u kafe baru "S..... " kao konobar, da joj nije lično poznato da su S. i Ž. imali problema, ali se po gradu pričalo da su bili problemi. Da je Ž. napadao S., da je S. tu počela raditi 2 mjeseca prije ovog događaja. Toga dana je pozvala S. da dođe na kafu, došla je i njena sestra i kćerka mlađa, da je Ž. ušao veoma brzo, zakoračio stolicu sjeo, da je sve trajalo 3 sekunde, da se isto tako vratio i da je tada ugledala nož koji je S. izvadila, da je nož bio nalik na lovački nož, da se sve odigralo u par sekundi, da je S. sjedila kada se sve to desilo, da je ustala kada je vadila nož, da su joj dali kuhinjsku krpu da je isto prokrvarilo, da je ona pozvala hitnu . Da joj je S. znala reći da joj optuženi prijeti, da nju nije to toliko zanimalo, da joj je S. pokazivala ožiljak isto od noža na ramenu, da joj je rekla da je jednom pucao kraj nje kada su išli u Lj..., da mu je sve oprostila, da mu sada ne može oprostiti zato što je tu bilo njihovo dijete. Da S. pred njom nije Ž. govorila ružne riječi. “

Dalje se u presudi navodi da je „U završnoj riječi okružni tužilac navela da je izvedenim dokazima optužba u cjelosti dokazala da je optuženi počinio krivično djelo, a saslušani svjedoci su naveli da je optuženi i ranije prijetio oštećenoj, te da je motiv prema vještaku psihijatru patološka ljubomora optuženog, činjenica da je optuženi ubod zadao u vitalni dio tijela oštećene, to nema sumnje da je to učinio u namjeri da istu liši života. Predložila je da sud optuženog oglasi krivim i izrekne odgovarajuću krivičnu sankciju, te da se optuženom izrekne obavezno liječenje, imajući u vidu nalaz psihijatra, da s obzirom na njegovu patološku ljubomoru i osjećanja koja ima prema svojoj nevjenčanoj supruzi, postoji opasnost od ponavljanja krivičnog djela.“

Iz prethodno navedenog proizilazi da je tužilaštvo u svojoj završnoj riječi navelo da je optuženi i ranije prijetio oštećenoj čime se potkrepljuje navod da su tužilaštvu bili poznati raniji međusobni odnosi između učinioca i žrtve, kao i nasilje koje je optuženi vršio prema oštećenoj, odnosno članu porodice (članom porodice se smatra i vanbračni i bivši vanbračni partneri) te da je ta činjenica u kreiranju optužnice i pravnoj kvalifikaciji djela neopravdano zanemarena. Tužilaštvo je zanemarilo i činjenicu da je optuženi dva puta u toku 2009. godine krivično odgovarao zbog nanošenja tjelesnih povreda oštećenoj M.S. koja je u to vrijeme bila

sa njim u vanbračnoj vezi. Prema našem mišljenju, navedene činjenice je tužilaštvo trebalo uzeti u obzir prilikom pravne kvalifikacije konkretnog djela, jer su one dokaz da se u ovom slučaju radilo o pokušaju femicida, odnosno rodno zasnovanog ubistva žene.

Obrazlažući svoju odluku u vezi sa izricanjem krivične sankcije, sud navodi:

„Odlučujući o krivičnoj sankciji sud je imao u vidu i cijenio je sve okolnosti od značaja za odmjeravanje kazne propisane u članu 37. stav 1. KZ RS. Sud je cijenio da je ovo krivično djelo ostalo u pokušaju, te odredbu člana 20. stav 2. KZ RS u kojoj je propisano da će se učinilac za pokušaj kazniti u granicama kazne propisane za krivično djelo, a može se i blaže kazniti. Da je sud mogao blaže kazniti optuženog ukazuju olakšavajuće okolnosti na strani optuženog – porodičan, otac troje djece, njegovo korektno držanje tokom trajanja glavnog pretresa, iskazano iskreno kajanje zbog počinjenog, da nisu nastupile teže posljedice po zdravlje oštećene, okolnosti pod kojima je krivično djelo počinjeno nakon što je došlo do prekida vanbračne zajednice i određenih nesuglasica između optuženog i oštećene. Od otežavajućih okolnosti na strani optuženog sud je našao da je optuženi dva puta osuđivan zbog krivičnog djela tjelesna povreda iz člana 155. stav 1. KZ RS, počinjenog na štetu oštećene M. S., dakle optuženi je dva puta krivično odgovarao u 2009. godini zbog nanošenja tjelesnih povreda oštećenoj tada svojoj vanbračnoj supruzi. Navedeno ukazuje da optuženi ponavlja vršenje krivičnih djela upravo prema oštećenoj. Kao otežavajuću okolnost sud nalazi u činjenici da optuženi udarac nožem zadaje oštećenoj u prisustvu njihovog malodobnog djeteta starosti šest godina i u prisustvu gostiju u ugostiteljskom objektu, što ukazuje na upornost i bezobzirnost optuženog u ostvarivanju svoje namjere, jer radnje preduzima ne obazirući se da navedeno posmatra i maloljetno dijete.

Sud je cijenio olakšavajuće okolnosti na strani optuženog kao osobito olakšavajuće, pa je uz primjenu odredbi o ublažavanju optuženom ublažio kaznu, pa je optuženog osudio za počinjeno krivično djelo na kaznu zatvora u trajanju od tri godine.

Prilikom odmjeravanja kazne sud je otežavajućim okolnostima na strani optuženog dao na značaju u dovoljnoj i potrebnj mjeri, a takođe je cijenio i okolnost da je optuženi krivično djelo počinio u stanju bitno smanjene uračunljivosti. “

Dakle, sud je u konkretnom slučaju iskoristio mogućnosti koje mu je zakonodavac dao te je ublažio kaznu, a kao olakšavajuće okolnosti na strani optuženog koje je u njihovoj ukupnosti cijenio kao osobito olakšavajuće, sud navodi: *„da nisu nastupile teže posljedice po zdravlje*

oštećene“zanemarujući pri tom uticaj koje ovo djelo ima na psihičko zdravlje žrtve i njihovog malodobnog djeteta koje je bilo prisutno. Nejasno je zašto sud kao olakšavajuću okolnost na strani optuženog navodi „*okolnosti pod kojima je krivično djelo počinjeno nakon što je došlo do prekida vanbračne zajednice i određenih nesuglasica između optuženog i oštećene*“. Moglo bi se zaključiti da sud pokušaj ubistva „opravdava“ činjenicom da je žrtva, tj. oštećena napustila optuženog zbog stalnih prijetnji i fizičkog nasilja, odnosno činjenicom da je događaj uslijedio nakon prekida vanbračne zajednice i određenih nesuglasica između njih. Sud ne konkretizuje koje i kakve su to nesuglasice koje predstavljaju olakšavajuće okolnosti na strani optuženog. Stiče se utisak da je u kontekstu olakšavajućih okolnosti sud posebno vrednovao činjenicu da je djelo izvršeno nakon prekida vanbračne zajednice, a da pri tome nije u dovoljnoj mjeri uvažio izjavu žrtve u kojoj se ističe :“ *da je optuženi tu stalno sjedio, stalno provocirao, da joj je stalno pokazivao prstom ispod grla, da ona Ž. poznaje dosta dugo, tako da je njegove prijetnje shvatala ozbiljno, da joj je od prvog dana veze govorio da vezu mogu završiti da jedno od njih budu mrtvi.*“

U presudi se dalje navodi:

„Po ocjeni suda izrečena kazna zatvora je adekvatna težini počinjenog djela, odgovara stepenu krivične odgovornosti i jačini povrede zaštićenog dobra. Sud je stekao uvjerenje da će se sa ublaženom kaznom postići svrha kažnjavanja kako sa aspekta specijalne, teko i generalne prevencije krivično-pravne zaštite kako je to propisano članom 28. KZ RS, te da je izrečena kazna adekvatna težini počinjenog krivičnog djela i da odgovara stepenu krivične odgovornosti optuženog.“

Navedeno stanovište suda nam nije prihvatljivo prvenstveno zbog činjenice da je ovom presudom u potpunosti zanemaren sistem krivičnopravne zaštite od nasilja u porodici, jer je sud potvrdio optužnicu za pokušaj krivičnog djela ubistva iako činjenice i okolnosti upućuju na zaključak da se ovdje radi o pokušaju krivičnog djela Nasilje u porodici, stav 5 (ubistvo člana porodice ili porodične zajednice koji je prethodno zlostavljan). Na taj način se prikriva stvarno stanje stvari u ovoj oblasti jer se rodno zasnovano ubistvo žene podvodi pod slučaj ubistva i prikriva se nasilje nad ženom koje je prethodilo tom činu.

Patološki bolesna ljubomora koju tužilaštvo navodi je motiv pokušaja ubistva bivše vanbračne supruge, prema nalazu vještaka. Postavlja se pitanje šta je motiv dugogodišnjeg zlostavljanja i prijetnje da ona može iz te veze izaći samo mrtva? Čini nam se da je u pitanju

neodoljiva potreba da se vlada drugim bićem, tj. ženom kao slabijim polom i da se prema njoj odnosi kao prema predmetu, raspolažući njenim životom prema svom nahođenju.

Prema našem mišljenju, sud je, izričući ublaženu kaznu za pogrešno pravno kvalifikovano djelo u kojem se kao žrtva javlja žena, bivša vanbračna partnerka, poslao pogrešnu poruku svim potencijalnim nasilnicima i izvršiocima femicida. Ova presuda je dokaz niskog stepena razumijevanja suštine femicida i njegove povezanosti sa svim oblicima rodno zasnovanog nasilja.

2.Ubistvo supruge nakon napuštanja bračne zajednice

Presudom broj 06 0 K 004300 12 K od 05.03.2012. godine optuženom F. F. je izrečena jedinstvena kazna zatvora u trajanju od 12 godina za sticaj krivičnih djela Ubistvo iz čl. 166 st. 1 KZ FBiH u odnosu na oštećenu M. F., Teška tjelesna povreda iz čl. 172 st. 1 KZ FBiH u odnosu na oštećenu Dž. I., Nedopušteno držanje oružja ili eksplozivnih tvari iz čl. 371 st. 1 KZ FBiH a na osnovu pojedinačno utvrđenih kazni za navedena krivična djela u sticaju pri čemu je za krivično djelo Ubistva iz člana 166. stav 1. KZ F BiH utvrđena kazna zatvora u trajanju od jedanaest godina. U izreci presude je navedeno da je optuženi F.F. kriv što je:

„1. Dana 17.9.2011. godine oko 11,30 sati, znajući da se u ulici P..... u kući vlasništvo H. Z. nalazi njegova supruga oštećena M. F., koja je napustila bračnu zajednicu, u namjeri da oštećenu M. F. liši života, naoružan poluautomatskom puškom tzv. „Papovka,, marke „Zastava,, M59/66 cal. 7,62 mm serijskog broja L-467968 i nožem dužine sječiva cca 20 cm i širine sječiva max. 3,3 cm, u vozilu marke „Opel Vectra,, reg.oznaka se dovezao u dvorište kuće vlasništvo H. Z., te odmah sa nožem u ruci prišao oštećenoj M. F. koja je sjedila za stolom u dvorištu, oborio je na klupu na kojoj je sjedila tako što je opkoračio njene noge i sjedeći na njima joj onemogućio kretanje, a zatim zamahujući nožem joj zadao više povreda po tijelu, pa kada je oštećena braneći se uspjela uhvatiti oštricu noža i pozivala u pomoć, pritrčala je S. A. koja je iz njegove ruke uspjela istrgnuti nož, nakon čega je glavu oštećene oborio na tlo te uhvatio rukama i istu zavrtao lijevo i desno, a potom nekoliko puta udario potiljkom glave od beton, nakon čega je prišao svom vozilu „ Opel Vectra,, i iz prtljažnika dohvatio poluautomatsku pušku tzv. „Papovka,, i krenuo u pravcu oštećene, koja je vidjevši pušku u njegovim rukama potražila zaklon iza prednjeg dijela vozila, pa kada mu se, u namjeri da zaštiti oštećenu M. F. na putu prema oštećenoj ispriječila oštećena Dž. I.,

koja se na njegov zahtjev nije htjela ukloniti, pa je kundakom puške zadao snažan udarac oštećenju Dž. I. u predjelu potiljka glave, a odmah nakon toga ispalio jedan metak u predjelu potkožja desnog ramena (gornjem desnom dijelu leđa), svjestan da prilikom udara kundakom puške u vitalni dio tijela ispaljivanjem metka može oštećenju nanijeti teške tjelesne povrede i pristajući na to, nakon čega je prišao oštećenju M. F. i iz neposredne blizine sa usmjerenom cijevi puške u glavu oštećene ispalio jedan metak, na koji način je nožem i vatrenim oružjem oštećenju M. F. nanio teške povrede opasne po život u vidu: ubodno-sječne rane vrata sa probojem kroz dno lijeve jugularne jame, prvo lijevo rebro sa njegovim prijelomom, vanjski list poplučnice u njegovom vrhu, u lijevo prsište i lijevo plućno krilo u cijeloj njegovoj vetrikalnoj osi; ubodne rane tipa probodine lijeve dojke sa probojem kroz međurebarni prostor između IV i VII rebra lijevo iz prijelom VII rebra lijevo, vanjski list poplučnice i diafragmu sa završetkom u lijevom režnju jetre; ubodne rane tipa probodine na lijevoj bočnoj strani grudnog koša sa probojem u lijevo prsište, potom diafragmu, koja završava rascjepom slezene; ubodnu ranu na lijevoj strani leđa sa probojem kroz XI rebro lijevo uz njegov prijelom, vanjski list poplučnice i diafragmu sa završetkom iza lijevog režnja jetre; ubodno sječna rana vrata; te povrede u vidu: ubodne rane na lijevom ramenu, vanjskoj strani gornje polovine nadlaktice lijeve ruke, vanjske strane gornje polovine natkoljenice lijeve noge, sječne rane na stražnjoj strani podlaktici lijeve ruke, palca šake lijeve ruke, prednjoj strani donje polovine podlaktice desne ruke, dvije oguljotine kože stražnje strane gornje podlaktice lijeve ruke i oguljotine kože i krvnog podljeva na stražnjoj strani lakta desne ruke i smrtonosnu povredu u vidu prostrijelne rane glave sa ulazom u području lijeve usne školjke sa prijelomima kostiju baze i svoda lobanje potom razorenja velikog mozga i poglavine, od koje je oštećena M. F. na licu mjesta preminula, a oštećenju Dž. I. povrede u vidu razderano nagnječne rane u predjelu zatiljnog dijela glave sa višekomadnim prijelomom zatiljne kosti i nagnječenja zatiljnog dijela mozga i strijelne povrede tipa prostrijela desnog ramena, koje u svojoj sveukupnosti čine teške tjelesne povrede.”

U konkretnom slučaju, optuženi je okrivljen da je izvršio krivično djelo Ubistvo iz člana 166 stav 1 KZ F BiH koje predstavlja osnovni oblik krivičnog djela ubistva za koji je predviđena kazna zatvora najmanje pet godina.

Iz izreke presude proizilazi da ježrtva M. F. supruga učinioca koja je napustila bračnu zajednicu sa učiniocem djela te da je on došao u dvorište kuće u kojem je ona nakon toga

boravila sa namjerom da je liši života, što je i učinio i to tako što joj je prvo zadao udarce nožem, a nakon toga iz poluautomatske puške u glavu žrtve ispalio jedan metak.

Ovo je tipičan primjer femicida, odnosno rodno zasnovanog ubistva žene koje se i najčešće dešava kada žena odluči da napusti partnera ili nakon što ga napusti. Motivi ovog ubistva nisu navedeni u obrazloženju presude.

Presuda je donesena na osnovu sporazuma o priznanju krivnje koji je sklopljen između tužioca i optuženog i njegovog branioca a kojim je predložena jedinstvena kazna zatvora u trajanju od dvanaest godina. S tim u vezi u presudi se navodi :

„U međuvremenu Kantonalni tužitelj s jedne strane i optuženi i njegov branitelj sa druge strane sačinili su dana 23.02.2012. godine Sporazum o priznanju krivnje po optužnici Kantonalnog tužiteljstva Travnik broj T06 0 KT 0004433 11 od 29.12.2011. godine. Navedeni sporazum dostavljen je sudu 29.02.2012. godine. Potpisujući sporazum optuženik F. F. priznaje krivnju za sva kaznena djela obuhvaćena ranije navedenim optužnim aktom. Uz priznanje krivnje za kaznena djela za koja se optužnicom nadležnog tužiteljstva tereti optuženik po istom sporazumu pristaje da mu se za počinjena kaznena djela izrekne jedinstvena kazna zatvora u trajanju od dvanaest godina.

Tužitelj i branitelj optuženog su predložili na ročištu za izricanje kazneno pravne sankcije, činjenice koje su imali u vidu i smatrali bitnim za kažnjavanje optuženog. Nakon ocjene ovih činjenica, Sud je prihvatio, da će se u odnosu na optuženog ostvariti svrha specijalne prevencije izricanjem zatvorske kazne, a pritom je posebno cijenio njegovo priznanje izvršenja kaznenog djela, ponašanje tijekom postupka, činjenicu da je izrazio svoje iskreno kajanje, ali i da je kazneno djelo počinio u stanju bitno smanjene uračunljivosti. Sud je cijenio i činjenicu da je optuženi do sada osuđivan, ali prije 34 odnosno 18 godina zbog druge vrste kaznenih djela što nije mogao biti razlog za neprihvatanje ovakvog sporazuma. Stoga Sud i nalazi da će se sa ovakvom kazneno pravnom sankcijom, ostvariti i svrha generalne prevencije.“

Interesantno je da se u presudi ne pominje motiv izvršenja djela niti razlozi koji su opredijelili sud da prihvati sklopljeni sporazum o priznanju krivnje. Pored toga, nema ni jedne riječi o žrtvi djela, o tome da li je učinilac i ranije prema njoj vršio nasilje, odnosno da li je ona i ranije trpila nasilje, da li ga je prijavljivala, da li je njena rodbina znala za njenu

porodičnu situaciju, itd. Ne zna se čak ni koliko godina je imala. Ipak, na osnovu podataka o načinu lišavanja života žrtve, možemo izvesti zaključak o karakteru učinioca. Naime, dolazak u tuđe dvorište sa pripremljenim oružjem i namjerom da suprugu koja ga je napustila liši života ukazuje na zaključak da se radi o čovjeku koji je nasilan, posesivan i koji sebe vidi kao gospodara koji odlučuje o svemu pa i o životu žene. Zbog svega toga nije mogao dozvoliti da žena koja je njegova supruga nastavi svoj život izvan njegove kontrole i to je prema našem mišljenju niska pobuda koja je u osnovi krivičnog djela Ubistva iz člana 166. stav 2. tačka d. KZ F BiH za koji je predviđena kazna zatvora najmanje deset godina ili kazna dugotrajnog zatvora. Prema tome, mišljenja smo da je u ovom slučaju izvršena pogrešna pravna kvalifikacija djela u korist optuženog.

3. Ubistvo supruge zato što je napustila učinioca i zasnovala vanbračnu zajednicu sa drugim muškarcem

Presudom broj Kp. 262/02. od 27.08.2003. godine, optuženi je oglašen krivim što je:

„Dana 17.12.2002. godine, oko 06.30sati u ulici --- nakon što je dužim praćenjem svoje supruge saznao da ga ona vara, razočaran, s osjećajem teške poniženosti, a u namjeri da je liši života došao ispred zgrade br... u kojoj je odnedavno, napustivši ga, ona živjela u vanbračnoj zajednici sa noseći automatsku pušku, sa preklapajućim kundakom, marke Zastava M 70, AB-2, br.. sa punim okvirom municije, u vrijeme kada je oštećena ...uobičajeno odlazila na posao, pa u momentu kada mu je ona, izašavši iz zgrade bila okrenuta leđima, podigao je tu pušku i ispalio kraći rafal u pravcu oštećene..... čija zrna su je pogodila u potiljačni dio glave, od čega je ona pala na zemlju, a zatim joj je, s mržnjom prišao, te dok je ona ležala na zemlji, iz neposredne blizine ispalio je još jedan rafal u predio njenog lica, čija zrna su pogodila oštećenu..... nanijevši joj tako teške i po život opasne tjelesne povrede, od kojih je na licu mjesta i umrla,

Dakle, iz naročito niskih pobuda drugog lišio života, čime je počinio krivično djelo – teško ubistvo – iz člana 166. stav 1. tačka 5. Krivičnog zakona Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine,

Pa ga sud primjenom navedenog zakonskog propisa i člana 40. KZ BDBiH Osuđuje na kaznu zatvora u trajanju od 10 /deset/ godina.“

U obrazloženju presude se navodi da je u ovom slučaju sklopljen sporazum o priznanju krivice kojim je dogovorena kazna zatvora u trajanju od deset godina. Dalje se navodi:

„Prilikom izricanja krivične sankcije optuženom sud je imao u vidu da je optuženi priznao izvršenje krivičnog djela, njegovu dosadašnju neosuđivanost, da je porodičan, dok je od otežavajućih okolnosti na njegovoj strani imao u vidu težinu počinjenog krivičnog djela.“

Smatramo da u ovom slučaju nije bilo kriminalno političkih razloga za zaključivanje sporazuma o priznanju krivnje, jer je sud na osnovu navedenih činjenica i okolnosti mogao utvrditi odgovornost optuženog za izvršeno krivično djelo, ne vidimo razlog za prihvatanje sporazuma o priznanju krivice kojim je dogovorena minimalna mjera propisane kazne. Sud je očito zanemario činjenicu da se radi o ubistvu u čijoj osnovi leže mizogini razlozi, odnosno želja da se vlada životom žene te da se sve ono što se muškarcima oprašta i cijeni kao svojevrstan dokaz muškosti, ženi uzima kao velika i neoprostiva greška.

Djelo je pravno kvalifikovano kao ubistvo iz niskih pobuda, ali se u presudi nigdje ne objašnjava u čemu se sastoji „niska pobuda“ niti se daju bilo kakvi podaci o žrtvi krivičnog djela izuzev činjenice da je učinilac djela pratio žrtvu dok su živjeli u bračnoj zajednici i tako utvrdio „da ga ona vara“ čime se kod čitaoca stvara slika o žrtvi kao nemoralnoj ženi koja je i „zaslužila“ takav kraj jer je učinilac bio „razočaran, u stanju teške poniženosti“. Na taj način se stvara slika o učiniocu koji je osjećajan, moralan lik, čime se pažnja javnosti skreće na učinioca djela, a da se pri tom, zbog prihvaćenog sporazuma o priznanju krivnje, nigdje ne govori o ličnosti žrtve, njihovom zajedničkom životu, postojanju nasilja u porodici, zajedničkoj djeci, itd.

Kvalitativna analiza presuda koje smo naveli pokazuje da se radi o slučajevima u kojima je žrtva ubistva žena i to iz istog razloga; zbog činjenice da je napustila bračnog ili vanbračnog partnera koji zbog ljubomore i nemogućnosti da prihvati činjenicu da više ne vlada njenim životom odlučuje da je ubije. Razlog tome treba tražiti najčešće u patrijarhalnom vaspitanju ali i u religijskim i običajnim normama koje ženu često svode na objekat u vlasništvu muškarca. Suštinski, u svim tim slučajevima se radi o femicidu, odnosno o rodno zasnovanom ubistvu žene, mada se to nigdje ne spominje niti se posebno vrednuje.

Smatramo da takva sudska praksa nije u skladu sa postojećim trendovima u krivičnom zakonodavstvu jer se kao pravni standard u zaštiti žena od svih oblika nasilja ističe

neophodnost pojačane krivično pravne zaštite žena. Činjenica je da su žene žrtve ubistava ili pokušaja ubistava u Bosni i Hercegovini iz različitih razloga, među kojima se nalaze i razlozi koji proizilaze iz patrijarhalnog odnosa prema ženama i njihove podređene uloge u privatnom, ali i javnom životu Bosne i Hercegovine. Stoga je neophodno da se navedeni razlozi ubistva žene posebno obrazlože u sudskim odlukama i da se ženama žrtvama ubistva posveti mnogo više pažnje na način da se utvrde sve činjenice u vezi sa porodičnim i ličnim prilikama koje su prethodile ubistvu. Samo na taj način će se slučajevi femicida adekvatno tretirati u sudskoj praksi, što bi trebalo dovesti i do suzbijanja ove pojave.

Prema podacima do kojih se došlo prilikom analiziranja sudske prakse u Republici Srpskoj,⁶⁸ opšti podaci o žrtvama, kao što su godine, obrazovanje/zanimanje, zaposlenost ili zdravstveno stanje u najvećem broju slučajeva nije bilo moguće pronaći niti u optužnici, niti u presudama. Tako za čak 10 žrtava ne znamo ni koliko su godina imale u vrijeme izvršenja djela. Od preostalih pet žrtava, utvrdili smo da su dvije pripadale starosnoj skupini između 26–35 godina, i po jedna starosnim skupinama 18–25, 36–45 i 56–65 godina. Ovo je izuzetno značajan podatak jer potvrđuje tezu da se žrtvi rodno zasnovanog nasilja, čak i kada je upitanju najdrastičniji oblik, ne poklanja adekvatna pažnja u krivičnom postupku. Time se žrtva, u ovom slučaju žena koja je ubijena ili koja je preživjela pokušaj ubistva, dodatno viktimizira, i to od strane pravosudnih institucija koje joj ne poklanjaju potrebnu pažnju. Podaci o žrtvi ostaju nepoznati, a samim tim i izvan sfere odmjerenja kazne, iako je prema našem mišljenju izuzetno značajno da se okolnosti vezane za žrtvu uzimaju u obzir u tom procesu.

⁶⁸ Navedeno prema Ninković, L., Marković, I., Žigić, R., Mileusnić, Ž., op. cit. str. 44

VI. - ZAKLJUČAK

Najdrastičniji oblik rodno zasnovanog nasilja je svakako ubistvo žene, odnosno umišljajno lišenje života žene u kontekstu rodno zasnovanog nasilja, koje se u literaturi označava pojmom femicid. Statistički podaci pokazuju da se broj ubijenih žena u rodno zasnovanom kontekstu stalno povećava na globalnom nivou, te se, kao jedno od mogućih rješenja za sprečavanje ove pojave navodi i uspostavljanje posebnog krivičnog djela pod nazivom femicid u nacionalna krivična zakonodavstva.

Međutim, mišljenja pravnika su po tom pitanju podijeljena iz više razloga. Jedan od razloga vezan je za pitanje koje je značenje pojma femicid. Naime, u radu smo prikazali različite definicije ovog pojma koje se razlikuju međusobno i obuhvataju različite situacije u kojima se žena javlja kao žrtva ubistva. Pri tome ne treba zaboraviti ni da postoje slučajevi tzv. prikrivenog femicida kada smrt žene nastaje kao posljedica određenih običajnih praksi ili rituala. Dakle, prvo pitanje jeste kako adekvatno normirati ovo krivično djelo, a da ono ne konkuriše već postojećim krivičnim djelima, kao što je to npr. ubistvo iz mržnje?

S druge strane kazuistički pristup u normiranju krije u sebi opasnost nemogućnosti primjene konkretne inkriminacije na slučajeve koji nisu obuhvaćeni normom, tj. sistemom nabiranja koji se koristi kod ovakvih normiranja. Da li bi se time neopravdano onemogućila primjena ove inkriminacije na neke slučajeve koji se mogu pojaviti u praksi, a koje autori teksta zakona nisu imali u vidu prilikom pisanja zakona?

U radu smo ukazali na inkriminacije teškog ubistva koje u sebi kriju suštinu femicida, a to su ubistvo iz bezobzirne osvete, iz drugih niskih pobuda, iz mržnje, kao i ubistvo žene za koju učinilac zna da je bremenita. U osnovi svih ovih kvalifikatornih okolnosti su rodno zasnovani motivi koje nažalost tužilaštvo nedovoljno koristi prilikom pravne kvalifikacije ubistava žena. Samo negdje u obrazloženju presude sud sporadično pomene motiv izvršenja krivičnog djela ubistva, ne pridajući mu posebnu pažnju, čime zapravo negira značaj rodno zasnovanih motiva kod izvršenja ovog krivičnog djela. Ako se prisjetimo da definicija krivičnog djela učinjenog iz mržnje iz člana 123. Krivičnog zakonika Republike Srpske obuhvata vršenje krivičnog djela u potpunosti ili djelimično zbog rasne, nacionalne ili etničke pripadnosti, jezika, vjerskog uvjerenja, boje kože, pola ili seksualnog opredjeljenja, zdravstvenog statusa ili rodnog identiteta nekog lica, onda se može opravdano zaključiti da je ovom definicijom

obuhvaćeno i vršenje krivičnog djela ubistva zbog pola, odnosno ubistvo žene zato što je žena.

Kao što smo vidjeli u prethodnom dijelu rada, bezobzirna osveta obuhvata slučajeve kada učinilac ubistvom vraća zlo koje mu je žrtva nanijela. U kontekstu femicida takva situacija postoji kada učinilac ubistva lišava života ženu koja ga je napustila kao čin osvete za psihičku bol koju mu je time nanijela. Na sličan način možemo posmatrati i ubistvo iz naročito niske pobude koje se može primijentiti na sve situacije u kojima muškarac lišava života ženu zato što je prekinula ljubavnu vezu sa njim, jer se smatra vlasnikom njenog života (npr. situacije u kojima se dokaže da je učinilac žrtvi rekao da će biti njegova ili ničija, tj. njegova ili Božja).

U radu smo naveli primjere zakonske regulative femicida ili feminicida u zemljama Latinske i Južne Amerike, ali smo naveli i konstataciju da uvođenje ove posebne inkriminacije nije dovelo do smanjenja broja femicida, odnosno da nije smanjen broj ubistava žena iz rodno zasnovanih motiva. Neki autori navode da je unošenjem ove inkriminacije otežano dokazivanje ovog krivičnog djela jer je veoma teško dokazati motiv ubistva, odnosno da je teško dokazati da je žena ubijena samo zbog toga što je žena.

Prikazali smo i nekoliko primjera iz sudske prakse u kojima se očito radi o femicidu, tj. o ubistvu žene iz rodno zasnovanih motiva, ali sud nije obrazložio te motive, propuštajući priliku da kroz svoje odluke skrene pažnju stručne javnosti na ovaj problem. Naprotiv, u jednoj presudi, sud motiv koji stoji u osnovi femicida navodi u kontekstu olakšavajućih okolnosti na strani učinioca stvarajući od njega žrtvu jer on pati zbog toga što ga je supruga napustila pa ju je zbog toga pokušao ubiti.

Presude su pokazale da ne postoji senzibilitet pravosudne zajednice za ovu problematiku, te da upravo iz tog razloga ni kazne koje se izriču za ubistvo žene nisu adekvatne težini djela i stepenu njegove društvene opasnosti.

Dakle, u dilemi da li unijeti novo krivično djelo tj. femicid kao posebno krivično djelo u naše krivično zakonodavstvo, na jednoj strani imamo u vidu zahtjeve javnosti koja sve češće insistira na tome, a s druge strane stavove stručne javnosti u kojima prevladava stanovište da uvođenje ove posebne inkriminacije ne bi značajno uticalo na smanjenje broja ubistava žena jer bi bilo veoma teško u praksi dokazati postojanje motiva, tj. da je ubistvo žene izvršeno zato što je žena. Na to nas upozorava i situacija u zemljama koje imaju posebno krivično djelo femicida u svom zakonodavstvu, a broj ubijenih žena se nije bitno smanjio.

Smatramo da se prevencija femicida mora vršiti na mnogo širem nivou nego što je to krivično zakonodavstvo, jer se ono smatra krajnjim sredstvom za regulaciju međuljudskih odnosa. Neophodan je multi-sektorski pristup problemu rodno zasnovanog nasilja, jer je činjenica da se femicid dešava najčešće kao posljedica rodno zasnovanog nasilja. Patrijarhalni odnosi, nazadni religijski stavovi kojima se nastoje oduzeti neka prava žena, kao što je to pravo na slobodno planiranje roditeljstva, kako bi se žene vratile u srednji vijek i ponovo dovele u poziciju podređenosti prema muškarcima, predstavljaju opasnost za već etablirana prava žena i formalnu poziciju jednakosti i ravnopravnosti u našem društvu. Od oduzimanja nekih već stečenih prava do oduzimanja prava na raspolaganje vlastitim tijelom i životom, kratak je put. Stoga je izuzetno značajno da se, kao jedna od preventivnih aktivnosti usmjerenih na zaštitu žena od femicida, svakodnevno promoviše princip ravnopravnosti i jednakosti žena sa muškarcima kako u javnom tako i u privatnom životu, uz istovremeno isticanje dostignutog nivoa zaštite žena od svih oblika nasilja u pravnom sistemu Republike Srpske. Ukazujući ženama na mogućnosti koje im pravni poredak nudi za zaštitu od svih oblika nasilja, neophodno je ohrabriti sve žene, i one koje jesu i one koje nisu pretrpjele bilo koji oblik muškog nasilja, da pravovremeno potraže pomoć i zaštitu kako se nasilje ne bi pretvorilo u femicid.

VII. – LITERATURA

Udžbenici:

- Analysis of femicide/feminicide legislation in Latin America and the Caribbean and proposal for a mode Law*, Alicia Deus and Diana Gonzalez, UNWOMEN;
- Krivično pravo, posebni dio*, Miloš Babić i Ivanka Marković, Pravni fakultet, Banja Luka, 2018. godina;
- Društveni i institucionalni odgovor na femicid u Srbiji*, Konstantinović Vilić Slobodanka, Petrušić Nevena i Beker, Kosana, Udruženje građanki FemPlatz, Pančevo, 2019. godina;
- Nasilje i mi, ka društvu bez nasilja*, Zorica Mršević, Institut društvenih nauka, Beograd, 2014. godina;
- Femicid u Republici Srpskoj, rasprostranjenost, razumijevanje i sudska praksa*, Olga Lola Ninković, Ivanka Marković, Radmila Žigić i Željka Mileusnić, Fondacija Ženski centar Trebinje, 2021. godina;
- *Femicid u Latinskoj Americi*, Marta Mihelić, Diplomski rad, Zagreb, 2019. godina.

Članci:

- Krivičnopravna reakcija na femicid*, Ana Batričević, Temida br. 3-4, 2016. godine, Beograd;
- *Pravo na besplatnu pravnu pomoć u krivičnom postupku BiH*, Milijana Buha ,Zbornik radova Pravnog fakulteta u Nišu, 2020. godina;
- *Načelo ne bis in idem u odnosu na tužilačke i neke sudske odluke*, Milijana Buha, Kriminalističke teme, Časopis za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije, 2021. godina;
- „*Femicide: Speaking the unspeakable*” Jane Caputi, Diana E. H. Russel, in: Ms. Magazine Vol I, No 2/1990 September/October, pp. 34–37, Feminist Majority Foundation, New York, 1990. godina;
- *Femicid – ko nas ubija*, Lacmanović, Vedrana, Socijalna politika, 3, Beograd, 2015. godine
- *Pojam femicida i značaj njegovog pravnog regulisanja*, Majda Lubura, Strani pravni život, Kovačević, Sanja, Ubojstvo žena zato što su žene – organizirana, poticana, dopuštena i nekažnjena, LIBELA , portal o rodu, spolu i demokraciji;

- *Femicid kao oblik rodno zasnovanog nasilja*, Slobodanka Vilić, Konstantinović, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Nišu, broj LXIV, izdavač Pravni fakultet u Nišu, 2013. godine,
- *Report of the Special Rapporteur on violence against women, its causes and consequences* Rashida Manjoo: Gender-related killings of women, 2012,

Propisi:

Krivični zakonik Republike Srpske, ("Sl. glasnik RS", br. 64/2017, 104/2018 - odluka US, 15/2021 i 89/2021)

[Krivični zakon Federacije Bosne i Hercegovine](#), "Sl. novine FBiH", br. 36/2003, 21/2004 - ispr., 69/2004, 18/2005, 42/2010, 42/2011, 59/2014, 76/2014, 46/2016 i 75/2017

Krivični zakon Brčko distrikta BiH, "Sl. glasnik Brčko distrikta BiH", br. 19/2020 - prečišćen tekst)

Internet izvori:

<https://www.who.int/news-room/feature-stories/detail/violence-against-women>,

<https://arsbih.gov.ba/project/rodno-zasnovano-nasilje-prema-zenama-u-bosni-i-hercegovini/>,

<https://www.unwomen.org/en/news-stories/in-focus/2022/11/in-focus-16-days-of-activism->,

[https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/IEGM GRK BKK/Statement on Gender-related killings for Bangkok meeting November 11 2014.pdf](https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/IEGM_GRK_BKK/Statement_on_Gender-related_killings_for_Bangkok_meeting_November_11_2014.pdf),

[https://www.seesac.org/f/docs/Gender-and-SALW/Gender-And-Small-Arms BiH BCS WEB.pdf](https://www.seesac.org/f/docs/Gender-and-SALW/Gender-And-Small-Arms_BiH_BCS_WEB.pdf),

<https://www.ips.ac.rs/publications/femicid-ko-nas-ubija/>,

<https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:114:439387>,

<https://www.libela.org/sa-stavom/6656-ubojstva-zena-zato-sto-su-zene-organizirana-poticana-dopustena-i-nekaznjena/>

[https://eca.unwomen.org/sites/default/files/Field%20Office%20ECA/Attachments/Publications/2018/SRB GKH Desk%20research_national%20and%20international%20legal%20framework%20on%20femicide.pdf](https://eca.unwomen.org/sites/default/files/Field%20Office%20ECA/Attachments/Publications/2018/SRB_GKH_Desk%20research_national%20and%20international%20legal%20framework%20on%20femicide.pdf),

<https://unmik.unmissions.org/sites/default/files/regulations/05bosniak/BConEliminationDiscriminationWomen.pdf>,

<https://www.zagreb.hr/UserDocsImages/ljudska%20prava/2017/ravnopravnost%20spolova/Deklaracija%20o%20uklanjanju%20nasilja%20nad%20%C5%BEenama.pdf>

https://www.unodc.org/documents/commissions/CCPCJ/Crime_Resolutions/2010-2019/2013/General_Assembly/A-RES-68-191.pdf

<https://rm.coe.int/168046246e>,

http://www.ohchr.org/Documents/Issues/Women/A.HRC.20.16_En.pdf

<https://hr.wikipedia.org/wiki/Osveta>

<https://zenskicentar.org/publikacije/>

<https://www.rts.rs/lat/vesti/svet/4603037/italije-nasilje-nad-zenama-ubistvo-femicid-pomoc.html>,

<https://www.index.hr/vijesti/clanak/sto-je-tocno-femicid-i-koliko-je-rasiren-po-svijetu/2307973.aspx>

<https://www.slobodnaevropa.org/a/srbija-femicid-nasilje-zene-cutanje-institucije/32417025.html>,

¹<https://www.vecernji.hr/vijesti/femicid-ne-poznaje-niti-jedan-zakon-u-regiji-hrvatska-treca-u-eu-po-broju-ubojstava-zena-1650547>

<https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/ovaj-mucni-primjer-najbolje-svjedoci-o-neozbiljnom-shvacanju-nasilja-u-obitelji-slusajte-samo-sto-su-rekli-toj-zeni-15283343>,

<https://federalna.ba/u-belgiji-femicid-dobija-poseban-zakon-ekocid-postaje-krivicno-djelo-8t0lh>

<https://lac.unwomen.org/en/digiteca/publicaciones/2018/12/analisis-legislacion-feminicidio-femicidio-modelo-de-ley>

<https://www.index.hr/vijesti/clanak/sto-je-tocno-femicid-i-koliko-je-rasiren-po-svijetu/2307973.aspx>

Sudska praksa:

Presuda broj 11 0 K 00 9475 12 K od 06.12.2012. godine,

Presuda broj 06 0 K 004300 12 K od 05.03.2012. godine

Presuda broj Kp. 262/02. od 27.08.2003. godine

BIOGRAFIJA

Izabela (Dušan) Marković rođena je 03.01.1993. godine u Banjoj Luci. Osnovnu školu završila je 2007. godine, a srednju Ekonomsku u Banjoj Luci završila je 2011. godine. Pravni fakultet Univerziteta u Banjoj Luci završila je 2017. godine.

Od septembra 2017-oktobra 2019. godine bila je zaposlena u Rektoratu Univerziteta u Banjoj Luci, prvo kao pripravnik, a nakon toga kao viši stručni saradnik za podršku organa upravljanja.

Od novembra 2019. godine zaposlena je u Ministarstvu za naučnitechnološki razvoj, visoko obrazovanje i informaciono društvo na mjestu višeg stručnog saradnika za normativne i pravne poslove.

Godine 2019. položila stručni ispit za rad u organima uprave u Agenciji za državnu upravu Republike Srpske. Pravosudni ispit položila u septembru 2020. godine.

Za poznavanje engleskog jezika posjeduje međunarodne sertifikate za B2 nivo, a koristi se i njemačkim jezikom.

U toku dosadašnjeg rada bila je član radnih grupa za izradu Zakona o visokom obrazovanju, kao i Zakona o srednjem obrazovanju i vaspitanju. Takođe je učesnica brojnih međunarodnih projekata kao što su: Erasmus + Dualsci (Strengthening capacities for the implementation of dual education in BH higher education), Erasmus + Partish (Development of part-time and short cycle studies in higher education in Bosnia and Herzegovina, Eu funded project Education for Employment in Bosnia and Herzegovina, Erasmus + Smart (Inovation Centres for the Development of Innovative and Entepreneutial Thinking to Faciliate the Development of Sustainable Smart Solutions in the Western Balkans).